[illegible] ૭ઠ્ઠા અને
સાતમા માટે આ પુસ્તક ધાર્મિક ટેક્સ્ટ બુક તરીકે મંજૂર થયેલ છે

ગુણાધિકશ્રીસોમપ્રભસૂરિકૃત

સિન્દૂરપ્રકર

કિંવા

સૂક્તિ મુક્તાવલી

સંયોજક અને પ્રકાશક,

માવજી દામજી શાહ.

ધાર્મિક શિક્ષક, બાબુ પી પી જૈન હાઇસ્કૂલ, મુંબઈ

વીરસંવત ૨૪૪૯ ઇ. સ. ૧૯૨૩

મૂલ્ય રૂ. ૦-૫-૦

ભાવનગર—ધી આનંદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ
લલ્લુભાઇએ છાપ્યું

પ્રસ્તાવના

સિન્દૂરપ્રકર એટલે શતાર્થિક શ્રી સોમપ્રભસૂરિએ સસ્કૃતમા વિધવિધ છદોમા રચેલા અને જુદા જુદા નૈતિકવિષય પરત્વે ઉપદેશ આપતા સો શ્લોકનો સગ્રહ, આ સગ્રહ સૂક્તિમુક્તાવલી અથવા સોમશતક એવા નામે પણ ઓળખાય છે

આ સગ્રહમા એકદર એકવીશ પ્રકરણો આપવામા આવ્યા છે, નવમા શ્લોકથી બાણુમા શ્લોક સુધીમા દરેક પ્રકરણ ચાર ચાર શ્લોકથી પૂર્ણ કરવામા આવ્યુ છે

સામાન્ય નજરે જોતા આ કાવ્યસગ્રહ સર્વ સામાન્ય—જૈન તેમજ જૈનેતર વર્ગ માટે ઘણો ઉપયોગી છે એટલુજ નહિ પણ તે અતિશય સરળ અને હૃદયગમ પણ છે

આ પુસ્તકની શરૂઆતમા તેના મૂળકર્તાનુ ટુકુ ચરિત્ર આપવામા આવ્યુ છે * અને ત્યાર પછી અનુક્રમે શ્લોકનો અકારાદિ અનુક્રમ, મૂળશ્લોકો, તેનો અનુવાદ, વૃત્તોના લક્ષણ, અને જુદાજુદા વૃત્તની શ્લોક સખ્યા આપવામા આવેલ હોવાથી આશા રહે છે કે વિદ્યાર્થીવર્ગને તેમજ અન્યજનોને શીખવામા સરળતા થઇ પડશે

---

* આ ચરિત્ર તૈયાર કરવા માટે 'જૈન સાહિત્ય સશોધક' નામના ત્રૈમાસિકપત્રની મદદ લેવામા આવી હતી, માટે તેના સપાદક પૂજ્ય મુનિશ્રી જિનવિજયજીનો આ સ્થળે આભાર માનુ છુ

પ્રયોજક.

આ પ્રકરણની ઉપયોગિતા ધ્યાનમાં લેતાં ઇ. સ. ૧૯૨૧-૨૨ માં અને ઇ. સ. ૧૯૨૨-૨૩ માં બાબુ પનાલાલ પૂરણચંદ જૈન હાઇસ્કૂલના અંગ્રેજી ધોરણ ૬ઠ્ઠા અને સાતમામાં આ પુસ્તક ચલાવવામાં આવ્યું હતું વળી ઇ. સ. ૧૯૨૩-૨૪ માટે પણ આ પુસ્તક જ મુકરર થયેલ છે

જૈનમાર્ગ શ્રીયુત માનનીય ગિરધરલાલ કાપડીયા બી. એ. એલ. એલ. બી. સોલિસીટર સાહેબે પોતાની અનેક ગેરમજો વચ્ચે પણ અવકાશ મેળવી આ પુસ્તક સાદ્યંત વાંચી જઈ કેટલીક કામની સૂચનાઓ કરી હતી તે બદલ તેઓ સાહેબનો ઉપકૃત છું

બાબુ પનાલાલ પૂરણચંદ જૈન હાઇસ્કૂલના આશ્રય નીચે આ પુસ્તક પ્રગટ થતું હોવાથી જ તેની લગભગ પડતર કિંમત રાખવામાં આવી છે ? ના વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત જૈન-જૈનેતર-સમાજમાં પણ આ અનુકૂળતા કરી આપવા બદલ ટ્રસ્ટી સાહેબોનો પણ આભાર પ્રદર્શિત કરું છું

આ પુસ્તકમાં છદ્મસ્થતાથી કિંવા દૃષ્ટિદોષથી કદાચિત્ ભૂલ રહી જવા પામી હોય તો સહૃદયજનો મિત્રભાવે પ્રયોજકને સૂચવવા કૃપા કરશે જેથી સદ્ભાગ્યે બીજી આવૃત્તિ કાઢવામાં આવતાં તેમાં સુધારો કરી શકાય

ઘાટકોપર. તા ૨-૬-૨૩ } માવજી દામજી શાહ

અનુક્રમણિકા.

શ્રી સોમપ્રભસૂરિ

આ ગ્રંથના કર્તા શતાર્થિક આચાર્ય શ્રી સોમપ્રભસૂરિનો જન્મ સંવત્ કે અવસાનસંવત્ ચોક્કસ રીતે જાણી શકાય તેમ નથી, છતાં અનુમાન દ્વારા એટલું તો કહી શકાય કે તેઓ વિક્રમના તેરમા સૈકામાં વિદ્યમાન હતા. આ સિવાય એક બીજા સોમપ્રભસૂરિ પણ થઈ ગયા છે, પરંતુ તેઓ આ ગ્રંથના પ્રણેતા સોમપ્રભસૂરિ પછી લગભગ સવાસો વર્ષે થયા હતા. હવે આ બન્ને સોમપ્રભસૂરિ પૈકી ક્યાએ આ ગ્રંથ રચ્યો છે તેની મીમાંસામાં ઉતરતાં નીચેના કેટલાક પ્રમાણો ઉપરથી એવું પૂરવાર થાય છે કે આ ગ્રંથના રચનાર સોમપ્રભસૂરિ તે પહેલા સોમપ્રભસૂરિજ હતા.

[૧] પહેલા સોમપ્રભસૂરિ પોતાને અજિતદેવસૂરિના શિષ્ય વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવે છે. [૧]વિજયસિંહસૂરિ અને કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ બન્ને સમકાલીન હતા, અને આ બન્નેના ગુરુ અનુક્રમે અજિતદેવસૂરિ અને દેવચંદ્રસૂરિ પણ સમકાલીનજ હતા. આમ હોઈ આ સોમપ્રભસૂરિએ તાજેતરમાં થઈ ગયેલ હેમચંદ્રાચાર્ય અને મહારાજા કુમારપાળનો મહકારી જીવન ચરિ-

---

૧ જુઓ આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિનો છેલ્લો શ્લોક

अभयदजितदेवाचार्यपट्टोदयाद्रि-
द्युमणिविजयसिंहाचार्यपादारविन्दे ।
मधुकरसमतां यस्तेन सोमप्रभेण
व्यरचि मुनिपनेत्रा सूक्तिमुक्तावलीयम् ॥ १०० ॥

શ્રી સોમપ્રભસૂરિ.

આ ગ્રંથના કર્તા શતાર્થિક આચાર્ય શ્રી સોમપ્રભસૂરિનો જન્મ સંવત્ કે અવસાનસંવત્ ચોક્કસ રીતે જાણી શકાય તેમ નથી છતાં અનુમાન દ્વારા એટલું તો કહી શકાય કે તેઓ વિક્રમના તેરમા સૈકામાં વિદ્યમાન હતા. આ સિવાય એક બીજા સોમપ્રભસૂરિ પણ થઇ ગયા છે, પરંતુ તેઓ આ ગ્રંથના પ્રણેતા સોમપ્રભસૂરિ પછી લગભગ સવાસો વર્ષે થયા હતા. હવે આ બન્ને સોમપ્રભસૂરિ પૈકી કયાએ આ ગ્રંથ રચ્યો છે તેની મીમાંસામાં ઉતરતાં નીચેના કેટલાક પ્રમાણો ઉપરથી એવું પૂરવાર થાય છે કે આ ગ્રંથના રચનાર સોમપ્રભસૂરિ તે પહેલા સોમપ્રભસૂરિજ હતા

[૧] પહેલા સોમપ્રભસૂરિ પોતાને અજિતદેવસૂરિના શિષ્ય વિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવે છે [1] વિજયસિંહસૂરિ અને કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ બન્ને સમકાલીન હતા, અને આ બન્નેના ગુરૂ અનુક્રમે અજિતદેવસૂરિ અને દેવચંદ્રસૂરિ પણ સમકાલીનજ હતા, આમ હોઇ આ સોમપ્રભસૂરિએ તાજેતરમાં થઇ ગએલ હેમચંદ્રાચાર્ય અને મહારાજા કુમારપાળનો સહકારી જીવન ચરિ-

---

૧ જુઓ આ ગ્રંથની પ્રશસ્તિનો છેલ્લો શ્લોક

अजितदेवाचार्यपट्टोदयाद्रि-

द्युमणिविजयसिंहाचार्यपादारविन्दे ।

मधुकरसमतां यस्तेन सोमप्रभेण

व्यरचि मुनिपनेत्रा सूक्तिमुक्तावलीयम् ॥ १०० ॥

ત્રાત્મક પ્રબંધ રચ્યો હોવાથી તેઓ પહેલાજ સોમપ્રભ-
સૂરિ હતા તે વાતને સિદ્ધ કરે છે

[૨] શ્રી સોમપ્રભસૂરિ વિરચિત કુમારપાલ પ્રતિબોધ અથવા
અથવા જિનધર્મપ્રતિબોધ નામના પ્રાકૃત ભાષાના મહાન્
ગ્રંથની પ્રશસ્તિનો શ્લોક[1] તેની રચનાનો સમય વિક્રમ
સંવત્ ૧૨૪૧ નો છે તે પણ એમજ સિદ્ધ કરે છે કે આના
રચનાર સોમપ્રભસૂરિ તે પહેલા સોમપ્રભસૂરિજ હતા

ઉપના બે પ્રમાણો આ ગ્રંથના રચનાર સોમપ્રભસૂરિ તે
પહેલા શ્રી શતાર્થિક સોમપ્રભસૂરિ પોતેજ છે એમ પુરવાર કરી
આપતા હોવાથી વિશેષ પ્રમાણો ગવેષવાની અપેક્ષા રહેવા ન
પામે એ સ્વતઃ સિદ્ધ છે

આ આચાર્ય ટહુરથાવ ધામા પ્રાગ્વાટ [પોરવાડ] જ્ઞાતિના
વૈશ્ય હતા તેમના પિતાનું નામ સર્વદેવ
ટહુરથાવસ્થા, કુટુંબ અને પિતામહનું નામ જિનદેવ હતું.
પરિચય અને વિદ્વત્તા જિનદેવ પાટક રાજાના મંત્રી હતા અને
તે પોતાના સમયમા બહુ પ્રતિષ્ઠિત પુરુષ
હતા, સોમપ્રભે કુમારાવસ્થામા જૈન દીક્ષા લઇ લીધી હતી અને
તીવ્ર બુદ્ધિના પ્રભાવે સમસ્ત શાસ્ત્રોનો તલસ્પર્શી અભ્યાસ કરી
આચાર્ય પદવી પ્રાપ્ત કરી હતી તેમની તર્કશાસ્ત્રમા અદ્ભુત પટુ-
તા હતી, કાવ્ય વિષયમાં ઘણી ત્વરિતતા હતી અને વ્યાખ્યાન
આપવામા બહુ કુશળતા હતી.

---

1 शशिजलधिसूर्यवर्षे शुचिमास रविदिने सिताष्टम्याम् ।
जिनधर्मप्रतिबोध क्लृप्तोऽयं गुर्जरेन्द्रपुरे ॥

कुमारपालप्रतिबोध पृ ४१८

સર્વાનંદસૂરિ
|
યશોભદ્રસૂરિ
|
મુનિચંદ્રસૂરિ (૪૦)
|
અજિતદેવસૂરિ (૪૧)
|
વિજયસિંહસૂરિ (૪૨)
|
હેમચંદ્રસૂરિ — સોમપ્રભસૂરિ(૪૩) — મણિરત્નસૂરિ
|
જગચ્ચંદ્રસૂરિ

ગુરુ પરંપરા અને મહાવીરની કેટલામી પાટે

પટ્ટાવલીઓ પ્રમાણે સોમપ્રભાચાર્ય ના મહાવીરપટ્ટપરંપરામાં ૪૩ મે નંબરે છે, સોમપ્રભાચાર્યની પાટપર સુપ્રસિદ્ધ જગચ્ચંદ્રસૂરિ આવ્યા હતા, જેઓ તપાગચ્છના નામે ઓળખાતા સુવિસ્તૃત સાધુ સમુદાયના મૂળ પુરુષ મનાય છે

વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ થતા આચાર્યશ્રીના ગ્રંથો

(૧) સુમતિનાથચરિત્રની રચના મહારાજા કુમારપાલના રાજ્ય અમલ દરમ્યાન થઇ હતી એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે આ રચના કાળાનુક્રમથી આચાર્યશ્રીની પ્રથમ રચના હોવી સંભવ છે અને બીજી રચના સૂક્તિમુક્તાવલીની છે શતાર્થવૃત્તિના અંતે પણ આ ચરિત્રનુ નામ આપેલુ હોવાથી તે પહેલાની રચના [illegible]ની સો સ્વત સિદ્ધ છે

(૨) કુમારપાલપ્રતિબોધ અથવા જિનધર્મ પ્રતિબોધ—આ ગ્રંથ સં. ૧૨૪૧માં કુમારપાલ રાજાના મૃત્યુ પછી માત્ર ૧૧ મે વર્ષે રચ્યો હતો અને તે ઇતિહાસપ્રેમી મુનિ જિનવિજયજી દ્વારા સંપાદિત થઈને ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝ તરફથી છપાઈ બહાર પાડવામાં આવેલ છે.

(૩) શતાર્થકાવ્યની રચના—સં. ૧૧૭૭થી ૧૧૭ની વચ્ચે આ ગ્રંથ આચાર્યશ્રીના સંસ્કૃત ભાષાજ્ઞાનવિષયક અદ્ભુત પાંડિત્ય પ્રકટ કરે છે. આ ગ્રંથ માત્ર એક વસંતતિલકા છંદરૂપે છે જેના જુદા જુદા સો અર્થ કરવામાં આવ્યા છે. આ કૃતિને લીધે વિદ્વાનો તરફથી તેમને 'શતાર્થિક'નું નામ પાંડિત્યસૂચક ઉપનામ પ્રાપ્ત થયું હતું. તેથી પાછળના ઘણા ગ્રંથકારો તેમને એ ઉપનામ સાથે જ ઉલ્લેખે છે. આ એકવૃત્તાત્મક ગ્રંથના જુદા જુદા સો અર્થ તેમણે પોતે જ ટીકા કરીને બતાવ્યા છે.

(૪) સિન્દૂરપ્રકર અથવા સૂક્તિમુક્તાવલી—આ ગ્રંથ સો શ્લોક પ્રમાણ એક પ્રકરણ ગ્રંથ છે. આ ગ્રંથનું પ્રથમ

---

૧ મૂળ વૃત્ત આ પ્રમાણે છે—

कल्याणसार सवितान हरेक्षमोह कान्तारवारण समानजयाद्यदेव ।
धर्मार्थकामद महोदय वीरधीर सोमप्रभाव परमागमसिद्धसूर ॥

૨ 'सोमप्रभो मुनिपतिर्विदितः शतार्थी
મુનિ સુંદરસૂરિકૃત ગુર્વાવલી
तत्त्व शतार्थिक ख्यात श्रीसोमप्रभसूरिराट्
ગુણરત્નસૂરિકૃત ક્રિયારત્નસમુચ્ચય'

પદ્ય સિન્દૂરપ્રકર એવા વાક્યથી શરૂ થતું હોવાથી તે સિન્દૂર પ્રકરના નામે તથા સોમપ્રભાચાર્યરચિત હોઇ તેમાં એક સો પદ્યોનો સંગ્રહ હોવાથી સોમશતકના નામે પણ ઘણી વખત ઓળખાય છે આ પ્રબંધ જૈનસમાજમાં ઘણો પ્રસિદ્ધ છે અને અનેક સ્ત્રી પુરુષોના મુખે કંઠસ્થ હોય છે આ પ્રબંધ ભર્તૃહરિના નીતિશતકની શૈલિમાં લખાયેલો છે અને અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, શીલ બ્રાહ્મચર્ય આદિ વિષયોપર સંક્ષિપ્ત પરંતુ હૃદયંગમ રીતે વિવેચન કરેલું છે, આની રચના પણ સરળ, સરસ અને સુબોધ છે, આમાંના કેટલાક પદ્યો ' કુમારપાલ પ્રતિબોધ ' માં પણ ગ્રથિત થએલા નજરે પડે છે

આ ગ્રંથપર ચંદ્રકીર્તિસૂરિના શિષ્ય હર્ષકીર્તિસૂરિએ સંસ્કૃત ટીકા રચી છે તેનાપર કોઇ પંડિતે બાલાવબોધ પણ કરેલ છે અને બનારસીદાસ નામના હીંદી ભાષાના કોઇ કવિએ વિક્રમ સંવત્ ૧૬૯૧ માં આ ગ્રંથના શ્લોકનું હીંદી કવિત પણ કર્યું છે એ ઉપરાંત દરેક પ્રકરણપર એક એક કથા પણ આપવામાં આવેલ છે આનું એક સિંદૂરપ્રકર નામનું મોટું પુસ્તક ભીમસિંહ માણેક તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે

---

૧ જુઓ ' કુમારપાલપ્રતિબોધ ' પૃ ૨૪૫, ૧૨૧, ૯૩— જ્યાં ઉપર આપેલાં સંસ્કૃત પદ્યો

'વિક્રમ સંવત્ ૧૨૮૩માં આ આચાર્યશ્રી વિહાર કરતા
ભીનમાલ નગરમાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનના દર્શ
આચાર્યશ્રીના સાથે આવ્યા' પછી એજ વર્ષમાં વડાલીમાં
અનસાન સમય ચાતુર્માસ કર્યું, અને સંવત્ ૧૨૮૪માં
વિરે આગ્રહથી મધ્યમાં સિદ્ધાચળ આવ્યા આ વર્ષમાં
એમણે પોતાનું ચાતુર્માસ વડાલીમાં કર્યું
અને એમની આજ્ઞાથી જયાનન્દસૂરિએ પાલનપુરમાં ચાતુર્માસ
કર્યું પ્રયત્નોનો શ્રીમાનનગરમાં અનસાનસમય લગભગ સં
૧૨૮૪-૮૫નો અટકળી શકાય છે અને ત્યાર પછી તેમના
પટ્ટધર જયાનન્દસૂરિ વગેરેએ મેવાડ તરફ વિહાર કર્યો

શ્લોકનો અકારાદિ અનુક્રમ.

સિન્દૂર પ્રકર.

——※——

મંગલ અને આશીર્વાદ

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

सिन्दूरप्रकरस्तप करिशिर क्रोडे कपायाटवी-
दावार्चिर्निचय प्रबोधदिवस प्रारम्भसूर्योदय ।
मुक्तिस्त्रीवदनैककुङ्कुमरस श्रेयस्तरो पल्लव
प्रोल्लास क्रमयो नखद्युतिभर पार्श्वप्रभो पातु व ॥१॥

સજ્જનો પ્રતિ કર્તાનું નિવેદન

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

सन्त सन्तु मम प्रसन्नमनसो वाचा विचारोद्यता
सूतेम्भ कमलानि तत्परिमल वाता वितन्वन्ति यद् ।
किंवाभ्यर्थनयानया यदि गुणोस्त्यासा ततस्ते स्वय
कर्तार प्रथन न चेदथयश प्रत्यर्थिना तेन किम् ॥२॥

ત્રણ વર્ગમાં ધર્મનું પ્રાધાન્ય

उपजातिवृत्त

त्रिवर्गससाधनमन्तरेण पशोरिवायु विफल नरस्य ।
तत्रापि धर्म प्रवर वदन्ति न त विना यद्भवतोर्थकामौ ॥३॥

ધર્મની ચિતામણિરત્ન સાથે તુલના

इन्द्रवज्रावृत्त

य प्राप्य दुष्प्राप्यमिद नरत्व धर्म न यत्नेन करोति मूढ ।
क्लेशप्रबन्धेन स लब्धमब्धौ चिन्तामणि पातयति प्रमादात् ॥—

મનુષ્યજન્મ નિરર્થક ગુમાવનારના પ્રત્યે

मन्दाक्रान्तावृत्त

स्वर्णस्थाले क्षिपति स रज पादशौच विधत्ते
पीयूषेण प्रवरकरिण वाहयत्येन्धभारम् ।
चिन्तारत्न विकिरति कराद्वायसोड्डायनार्थं
यो दुष्प्राप गमयति मुधा मर्त्यजन्म प्रमत्त ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

ते धत्तूरतरु वपन्ति भवने प्रोन्मूल्य कल्पद्रुम
चिन्तारत्न मपास्य काचशकल स्वीकुर्वते ते जडा ।
विक्रीय द्विरद गिरीन्द्रसदृश क्रीणन्ति ते रासभ
ये लब्ध परिहृत्य धर्ममधमा धावन्ति भोगाशया ॥ ६ ॥

शिखरिणीवृत्त

अपारे ससारे कथमपि समासाद्य नृभव
न धर्म य कुर्याद्विषयसुखतृष्णातरलित ।
ब्रुडन्पारावारे प्रवरमपहाय प्रवहण
स मुख्यो मूर्खाणामुपलमुपलब्धु प्रयतते ॥ ७ ॥

આ પ્રથમ આવતા એકવીસ પ્રકરણોના નામ

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

भक्ति तीर्थकरे गुरौ जिनमते सङ्घे च हिंसानृत
स्तेयाब्रह्मपरिग्रहाद्युपरम क्रोधाद्यरीणा जयम् ।
सौजन्य गुणिसङ्गमिन्द्रियदम दान तपोभावना
वैराग्य च कुरुष्व निर्वृतिपदे यद्यस्ति गन्तु मन ॥८॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

पाप लुम्पति दुर्गति दलयति व्यापादयत्यापद

पुण्य सचिनुते श्रिय वितनुते पुष्णाति नीरोगताम् ।

सौभाग्य विदधाति पल्लवयति प्रीतिं प्रसूते यश

स्वर्गं यच्छति निर्वृतिं च रचयत्यर्चार्हता निर्मिता ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

स्वर्गस्तस्य गृहाङ्गण सहचरी साम्राज्यलक्ष्मी शुभा

सौभाग्यादिगुणावलि विलसति स्वैर वपुर्वेश्मनि ।

ससार सुतर शिव करतलक्रोडे लुठत्यञ्जसा

य श्रद्धाभरभाजन जिनपते पूजा विधत्ते जन ॥ १० ॥

शिखरिणीवृत्त

कदाचिन्नातङ्क कुपित इव पश्यत्यभिमुख

विदूरे दारिद्र्य चकितमिव नश्यत्यनुदिनम् ।

विरक्ता कान्तेव त्यजति कुगति सङ्गमुदयो

न मुञ्चत्यभ्यर्णं सुहृदिव जिनार्चा रचयत ॥ ११ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

य पुष्पै जिनमर्चति स्मितसुरस्त्रीलोचन सोर्च्यते

यस्त वन्दत एकशस्त्रिजगता सोहर्निश वन्द्यते ।

यस्त स्तौति परत्र वृत्रदमनस्तोमेन स स्तूयते

यस्त ध्यायति क्लृप्तकर्मनिधन स ध्यायते योगिभि ॥१२॥

ગુરૂ મહત્ત્વ પ્ર-રણ.

वंशस्थवृत्त

अवद्यमुक्ते पथि य प्रवर्तते प्रवर्तयत्यन्यजन च निस्पृह ।
स एव सेव्य स्वहितैषिणा गुरु स्वय तरस्तारयितु
क्षम परम् ॥ १३ ॥

मालिनीवृत्त

विदलयति कुबोध बोधयत्यागमार्थम
सुगतिकुगतिमार्गौ पुण्यपापे व्यनक्ति ।
अवगमयति कृत्याकृत्यभेद गुरु र्यो
भवजलनिधिपोतस्त विना नास्ति कश्चिद ॥ १४ ॥

शिखरिणीवृत्त

पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिवह
सुहृत्स्वामी माद्यत्करिभटरथाश्व परिकर ।
निमज्जन्त जन्तु नरककुहरे रक्षितुमल
गुरो र्धर्माधर्मप्रकटनपरात् कोऽपि न पर ॥ १० ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

किं ध्यानेन भवत्वशेषविषयत्यागैस्तपोभि कृत
पूर्ण भावनयालमिन्द्रियदमै पर्याप्तमाप्तागमै ।
कि त्वेक भवनाशन कुरु गुरुप्रीत्या गुरो शासन
सर्वे येन विना विनाथबलवत्स्वार्थाय नाल गुणा ॥१६॥

જિનમત પ્રકરણ

शिखरिणीवृत्त

न देव नादेव न शुभगुरुमेन न कुगुरु
न धर्मं ना धर्मं न गुणपरिणद्ध न विगुणम् ।
न कृत्य ना कृत्य नहितमहित नापि निपुण
विलोकन्ते लोका जिनवचनचक्षुर्विरहिता ॥ १७ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

मानुष्य विफल वदन्ति हृदय व्यर्थं वृथा श्रोत्रयो–
र्निर्माण गुणदोषभेदकलना तेषामसमाविनीम् ।
दुर्वार नरकान्धकूपपतन मुक्ति बुधा दुर्लभा
सार्वज्ञ समयो दयारसमयो येषा न कर्णातिथि ॥१८॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

पीयूष विषवज्जल ज्वलनवत्तेजस्तमस्तोमव–
न्मित्र शात्रववत्स्रज भुजगवच्चिन्तामणिं लोष्ठवत् ।
ज्योत्स्ना ग्रीष्मजधर्मवत् स मनुते कारुण्यपण्यापण
जैनेन्द्र मतमन्यदर्शनसम यो दुर्मति मन्यते ॥ १९ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

धर्मं जागरयत्यघ विघटयत्युत्थापयत्युत्पथ
भिन्ते मत्सरमुच्छिनत्ति कुनय मथ्नाति मिथ्यामतिम् ।
वैराग्य वितनोति पुष्यति कृपा मुष्णाति तृष्णाचय–
त्तज्जैन मतमर्चति प्रथयति ध्यायत्यधीते कृती ॥२०॥

वंशस्थवृत्त

अवद्यमुक्ते पथि य प्रवर्तते प्रवर्तयत्यन्यजन च निस्पृह ।
स एव सेव्य स्वहितैषिणा गुरु स्वय तरस्तारयितु
क्षम परम् ॥ १३ ॥

मालिनीवृत्त

विदलयति कुबोध बोधयत्यागमार्थं
सुगतिकुगतिमार्गौ पुण्यपापे व्यनक्ति ।
अवगमयति कृत्याकृत्यभेद गुरु र्यो
भवजलनिधिपोतस्त विना नास्ति कश्चिद् ॥ १४ ॥

शिखरिणीवृत्त

पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिवह
सुहृत्स्वामी माद्यत्करिभटरथाश्व परिकर ।
निमज्जन्त जन्तु नरककुहरे रक्षितुमल
गुरो र्धर्माधर्मप्रकटनपरात् कोऽपि न पर ॥ १५ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

किं ध्यानेन भवत्वशेषविषयत्यागैस्तपोभि कृत
पूर्णं भावनयालमिन्द्रियदमै पर्याप्तमाप्तागमै ।
किन्त्वेक भवनाशन कुरु गुरुप्रीत्या गुरो शासन
सर्वे येन विना विनाथबलवत्स्वार्थाय नाल गुणा ॥१६॥

जिनमत પ્રકરણ

शिखरिणीवृत्त

न देव नादेव न शुभगुरुमेव न कुगुरु
न धर्म ना धर्म न गुणपरिणद्ध न विगुणम् ।
न कृत्य ना कृत्य नहितमहित नापि निपुण
विलोकन्ते लोका जिनवचनचक्षुर्विरहिता ॥ १७ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

मानुष्य विफल वदन्ति हृदय व्यर्थं वृथा श्रोत्रयो-
र्निर्माण गुणदोषभेदकलना तेषामसभाविनीम् ।
दुर्वार नरकान्धकूपपतन मुक्ति बुधा दुर्लभा
सार्वज्ञ समयो दयारसमयो येषा न कर्णातिथि ॥१८॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

पीयूष विषवज्जल ज्वलनवत्तेजस्तमस्तोमव-
न्मित्र शात्रववत्स्रज भुजगवच्चिन्तामणि लोष्टवत् ।
ज्योत्स्ना ग्री मजधर्मवत स मनुते कारुण्यपण्यापण
जैनेन्द्र मतमन्यदर्शनसम यो दुर्मति मन्यते ॥ १९ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

धर्म जागरयत्यघ विघटयत्युत्थापयत्युत्पथ
भिन्ते मत्सरमुच्छिनत्ति कुनय मथ्नाति मिथ्यामतिम् ।
वैराग्य वितनोति पुष्यति कृपा मुष्णाति तृष्णा —
तज्जैन मतमर्चति प्रथयति ध्यायत्यधीते कृती

अथ प्रकरण।।

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

रत्नानामिव रोहणक्षितिधर रव तारकाणामिव
स्वर्ग कल्पमहीरुहामिव सर पङ्केरुहाणामिव ।
पाथोधि पयसामिवेन्दुमहसा स्थान गुणानामसा
वित्यालोच्य विरच्यता भगवत सङ्घस्य पूजाविधि ॥२१॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

य ससारनिरासलालसमतिर्मुक्त्यर्थ मुत्तिष्ठत
य तीर्थ कथयन्ति पावनतया येनास्ति नान्य सम ।
यस्मै तीर्थपति र्नमस्यति सता यस्माच्छुभ जायते
स्फूर्ति र्यस्य परा वसन्ति च गुणा यस्मिन्स सङ्घोऽर्च्यताम्

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

लक्ष्मीस्त स्वयमभ्युपैति रभसा कीर्तिस्तमालिङ्गति
प्रीतिस्त भजते मति प्रयतते त लब्धुमुत्कण्ठया ।
स्व श्रीस्त परिरब्धुमिच्छति मुहुर्मुक्तिस्तमालोकते
य सङ्घ गुणराशिकेलिसदन श्रेयोरुचि सेवते ॥२३॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यद्भक्ते फलमर्हदादिपदवी मुख्य कृप सस्यस-
चक्रित्व त्रिदशेन्द्रतादि तृणव प्रासङ्गिक गीयत ।
शक्ति य न्महिमस्तुतौ न दधते वाचापि वाचस्पते
सङ्घ सोघहर पुनातु चरणन्यास सता मन्दिरम ॥२४॥

અહિંસા પ્રકરણ

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

क्रीडाभूः सुकृतस्य दुष्कृतरजःसंहारवात्याभवो-
दन्वन्नौर्व्यसनाग्निमेघपटली सङ्केतदूती श्रियाम् ।
निःश्रेणिस्त्रिदिवौकसः प्रियसखी मुक्तेः कुगत्यर्गला
सत्त्वेषु क्रियतां कृपैव भवतु क्लेशैरशेषैः परैः ॥ २५ ॥

शिखरिणीवृत्त

यदि ग्रावा तोये तरति तरणिर्यद्युदयति
प्रतीच्यां सप्तार्चिर्यदि भजति शैत्यं कथमपि ।
यदि क्ष्मापीठं स्यादुपरि सकलस्यापि जगतः
प्रसूते सत्त्वानां तदपि न वधः क्वापि सुकृतम् ॥ २६ ॥

मालिनीवृत्त

स कमलवनमग्नेर्वासरं भास्वदस्ता-
दमृतमुरगवक्त्रात्साधुवादं विवादात् ।
रुगपगममजीर्णाज्जीवितं कालकूटा-
दभिलषति वधाद्यः प्राणिनां धर्ममिच्छेत् ॥ २७ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

आयुर्दीर्घतरं वपुर्वरतरं गोत्रं गरीयस्तरं
वित्तं भूरितरं बलं बहुतरं स्वामित्वमुच्चैस्तरम् ।
आरोग्यं विगतान्तरं त्रिजगति श्लाघ्यत्वमल्पेतरं
संसाराम्बुनिधिं करोति सुतरं चेतः कृपार्द्रान्तरम् ॥२८॥

अथ प्रकरणम्

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

विश्वासायतन विपत्तिदलन दवै स्तताराधन
मुक्ते पथ्यदन जलाग्निशमन व्याघ्रोरगस्तम्भनम् ।
श्रेय सवनन समृद्धिजनन सौजन्यसजीवन
कीत केलिवन प्रभावभवन सत्य वच पावनम् ॥२९॥

शिखरिणीवृत्त

यशो यस्माद्भस्मीभवति वनवह्नेरिव वन
निदान दु खाना यदवनिरुहाणा जलमिव ।
न यत्र स्याच्छायातप इव तप सयमकथा
कथ चित्तनिश्यावचनमभिधत्ते न मतिमान् ॥ ३० ॥

वशस्थवृत्त

असत्यमप्रत्ययमूलकारण कुवासनासद्म समृद्धिवारणम् ।
विपन्निदान परवञ्चनोर्जित कृतापराध कृतिभिर्विवर्जितम् ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

तस्याग्निर्जलमर्णव स्थलमरिर्मित्र सुरा किङ्करा
कान्तार नगर गिरिर्गृहमहिर्माल्य मृगारिर्मृग ।
पाताल बिलमस्त्रमुत्पलदल व्याल शृगालोऽपि
पीयूष विषम सम च वचन सत्याञ्चित वक्ति य ॥३२॥

અસ્તેય પ્રકરણ

मालिनीवृत्त

तमभिलषति सिद्धिस्त वृणीते समृद्धि–
स्तमभिसरति कीर्ति मुंचते त भवार्ति ।
स्पृहयति सुगतिस्त नेक्षते दुर्गतिस्त
परिहरति विपत्त यो न गृह्णात्यदत्तम् ॥ ३३ ॥

शिखरिणीवृत्त

अदत्त नादत्ते कृतसुकृतकाम किमपि य
शुभश्रेणिस्तस्मिन्वसति कलहसीव कमले ।
विपत्तस्माद्दूर व्रजति रजनीवाम्बरमणे–
र्विनीत विद्येव त्रिदिवशिवलक्ष्मी भजति तम् ॥ ३४ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यन्निर्वर्तितकीर्तिधर्मनिधन सर्वागसा साधन
प्रोन्मीलद्वधबन्धन विरचितक्लिष्टाशयोदबोधनम् ।
दौर्गत्यैकनिबन्धन कृतसुगत्याश्लेषसरोधन
प्रोत्सर्पत्प्रधन जिघृक्षति न तद्धीमानदत्त धनम् ॥ ३५ ॥

हरिणीवृत्त

परजनमन पीडाक्रीडावन वधभावना–
भवनमवनिव्यापिव्यापल्लताघनमण्डलम् ।
कुगतिगमने मार्ग स्वर्गापवर्गपुरार्गल
नियतमनुपादेय स्तेय नृणा हितकाङ्क्षिणाम् ॥ ३६ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

दत्तस्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मषीकूर्चक-
श्चारित्रस्य जलाञ्जलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ।
सङ्केतः सकलापदां शिवपुरद्वारे कपाटो दृढः
शीलं येन निजं विलुप्तमखिलं त्रैलोक्यचिन्तामणिः ॥३७॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

व्याघ्रव्यालजलानलादिविपदस्तेषां व्रजन्ति क्षयं
कल्याणानि समुल्लसन्ति विबुधाः सांनिध्यमध्यासते ।
कीर्तिः स्फूर्तिमियर्ति यात्युपचयं धर्मः प्रणश्यत्यघं
स्वर्निर्वाणसुखानि संनिदधते ये शीलमाबिभ्रते ॥ ३८ ॥

मालिनीवृत्त

हरति कुलकलङ्कं लुम्पते पापपङ्कं
सुकृतमुपचिनोति श्लाघ्यतामातनोति ।
नमयति सुरवर्गं हन्ति दुर्गोपसर्गं
रचयति शुचि शीलं स्वर्गमोक्षौ सलीलम् ॥ ३९ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारङ्गति
व्यालोऽप्यश्वति पर्वतोऽप्युपलति क्ष्वेडोऽपि पीयूषति ।
विघ्नोऽप्युत्सवति प्रियत्यरिरपि क्रीडातडागत्यपा-
नाथोऽपि स्वगृहत्यटव्यपि नृणां शीलप्रभावाद्ध्रुवम् ॥४०॥

परिग्रहत्याग प्रकरण।

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

कालुष्यं जनयन् जडस्य रचयन्धर्मद्रुमोन्मूलनं
क्लिश्यन्नीतिकृपाक्षमाकमलिनीं लोभाम्बुधिं वर्धयन् ।
मर्यादातटमुद्रुजञ्छुभमनोहंसप्रवासं दिश-
न्किं न क्लेशकरः परिग्रहनदीपूरः प्रवृद्धिं गतः ॥४१॥

मालिनीवृत्त

कलहकलभविन्ध्यः क्रोधगृध्रश्मशानं
व्यसनभुजगरन्ध्रं द्वेषदस्युप्रदोषः ।
सुकृतवनदवाग्निर्मार्दवाम्भोदवायु-
र्नयनलिनतुषारोऽत्यर्थमर्थानुरागः ॥ ४२ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

प्रत्यर्थी प्रशमस्य मित्रमधृतेर्मोहस्य विश्रामभूः
पापानां खनिरापदां पदमसद्ध्यानस्य लीलावनम् ।
व्याक्षेपस्य निधिर्मदस्य सचिवः शोकस्य हेतुः कले-
केलिवेश्म परिग्रहः परिहृतेर्योग्यो विविक्तात्मनाम् ॥४३॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

वह्निस्तृप्यति नेन्धनैरिह यथा नाम्भोभिरम्भोनिधि-
स्तद्वल्लोभघनो धनैरपि धनैर्जन्तुर्न संतुष्यति ।
न त्वेवं मनुते विमुच्य विभवं निःशेषमन्यं भवं
यात्यात्मा तदहं मुधैव विदधाम्येनांसि भूयांसि किम् ॥

क्रोधत्याग प्रकरण

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यो मित्र मधुनो विकारकरणे सन्त्राससम्पादने
सर्पस्य प्रतिबिम्बमङ्गदहने सप्तार्चिष सोदर ।
चैतन्यस्य निषूदने विषतरो सब्रह्मचारी चिरं
स क्रोध कुशलाभिलाषकुशलै प्रोन्मूलमुन्मूल्यताम् ॥

हरिणीवृत्त

फलति फलितश्रेय श्रेणीप्रसूनपरम्पर
प्रशमपयसा सिक्तो मुक्तिं तपश्चरणद्रुम ।
यदि पुनरसौ प्रत्यासत्तिं प्रकोपहविर्भुजो
भजति लभते भस्मीभाव तदा विफलोदय ॥ ४६ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

सन्ताप तनुते भिनत्ति विनय सौहार्दमुत्सादय--
त्युद्वेग जनयत्यवद्यवचन सूते विधत्ते कलिम् ।
कीर्तिं कृन्तति दुर्मतिं वितरति व्याहन्ति पुण्योदय
दत्ते य कुगतिं स हातुमुचितो रोष सदोष सताम् ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यो धर्म दहति द्रुम दव इवोन्मथ्नाति नीतिं लता
दन्तीवेन्दुकला विधुन्तुद इव क्लिश्नाति कीर्तिं नृणाम् ।
स्वार्थं वायुरिवाम्बुद विघटयत्युल्लासयत्यापद
तृष्णा घर्म इवोचित कृतकृपालोप स कोप कथम् ॥४८॥

मन्दाक्रान्तावृत्त

यस्मादाविर्भवति विततिर्दुस्तरापन्नदीनां
यस्मिञ्शिष्टाभिरुचितगुणग्रामनामापि नास्ति ।
यश्च व्याप्तं वहति वधधीधूम्यया क्रोधदावं
तं मानाद्रिं परिहर दुरारोहमौचित्यवृत्ते ॥ ४९ ॥

शिखरिणीवृत्त

शमालानं भञ्जन् विमलमतिनाडिं विघटय-
न्किरन्दुर्वाक्पांसूत्करमगणयन्नागमसृणिम् ।
भ्रमन्नुर्व्यां स्वैरं विनयनयवीथिं विदलय-
ञ्जनः कं नानर्थं जनयति मदान्धो द्विप इव ॥ ५० ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

औचित्याचरणं विलुम्पति पयोवाहं नभस्वानिव
प्रध्वंसं विनयं नयत्यहिरिव प्राणस्पृशां जीवितम् ।
कीर्तिं कैरविणीं मतङ्गज इव प्रोन्मूलयत्यञ्जसा
मानो नीच इवोपकारनिकरं हन्ति त्रिवर्गं नृणाम् ॥ ५१ ॥

वसन्ततिलकावृत्त

मुष्णाति यः कृतसमस्तसमीहितार्थं
संजीवनं विनयजीवितमङ्गभाजाम् ।
जात्यादिमानविषजं विषमं विकारं
तं मार्दवामृतरसेन नयस्व शान्तिम् ॥ ५२ ॥

માયાત્યાગ પ્રક્રમ

मालिनीवृत्त

कुशलजननवन्ध्यां सत्यसूर्यास्तसन्ध्यां
कुगतियुवतिमालां मोहमातङ्गशालां ।
शमकमलहिमानीं दुर्यशोराजधानीं
व्यसनशतसहायां दूरतो मुञ्च मायाम् ॥ ॥ ५३ ॥

उपजातिवृत्त

विधाय माया विविधैरुपायैः परस्य ये वञ्चनमाचरन्ति ।
ते वञ्चयन्ति त्रिदिवापवर्गसुखान्महामोहसखाः स्वमेव ॥५४॥

इन्द्रवज्रावृत्त

मायामविश्वासविलासमन्दिरं दुराशयो यः कुरुते धनाशया ।
सोऽनर्थसार्थं न पतन्तमीक्षते यथा बिडालो लगुडं पयः
पिबन् ॥ ५५ ॥

वसन्ततिलकावृत्त

मुग्धप्रतारणपरायणमुज्जिहीते
यत्पाटवं कपटलम्पटचित्तवृत्तेः ।
जीर्यत्युपप्लवमवश्यमिहाप्यकृत्वा
नापथ्यभोजनमिवामयमायतौ तत् ॥ ५६ ॥

લોભત્યાગ પ્રકરણ

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यद्दुर्गामटवीमटन्ति विकट क्रामन्ति देशान्तर
गाहन्ते गहन समुद्रमतनुक्लेशा कृषिं कुर्वते ।
सेवन्ते कृपण पतिं गजघटा सघट्टदु सचर
सर्पन्ति प्रधन धनान्धितधियस्तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥५७॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

मूल मोहविषद्रुमस्य सुकृताम्भोराशिकुम्भोद्भव
क्रोधाग्ने रणि प्रतापतरणिप्रच्छादने तोयद ।
क्रीडासद्म कले र्विवेक शशिन स्वर्भानुरापन्नदी-
सिन्धु कीर्तिलताकलापकलभो लोभ पराभूयताम् ॥५८॥

वसन्ततिलकावृत्त

नि शेषधर्मवनदाहविजृम्भमाणे
दु खौघभस्मनि विसर्पदकीर्तिधूमे ।
बाढ धनेन्धन समागमदीप्यमाने
लोभानले शलभता लभते गुणौघ ॥ ५९ ॥

शार्दूल विक्रीडितवृत्त

जात कल्पतरपुर सुरगवी तेषा प्रविष्टा गृहे
चिन्तारत्नमुपस्थित करतले प्राप्तो निधि सन्निधिम् ।
विश्व वश्यमवश्यमेव सुलभा स्वर्गापवर्गश्रिय
ये [illegible] सा बुध निभ्रते ॥ ६० ॥

शिखरिणीवृत्त

वर क्षिप्त पाणि कुपितफणिनो वक्त्रकुहरे
वर झम्पापातो ज्वलदनलकुण्डे विरचित ।
वर प्रासप्रान्त सपदि जठरान्तर्विनिहितो
न जन्य दौर्जन्य तदपि विपदा सद्म विदुषा ॥ ६१ ॥

वसन्ततिलकावृत्त

सौजन्यमेव विदधाति यशश्चय च
स्वश्रेयस च विभव च भवक्षय च ।
दौर्जन्यमावहसि यत्कुमते तदर्थं
धान्येऽनल क्षिपसि तज्जलसेकसाध्ये ॥ ६२ ॥

पृथ्वीवृत्त

वर विभववन्ध्यता सुजनभावभाजा नृणा-
मसाधुचरितार्जिता न पुनरूर्जिता सपद ।
कृशत्वमपि शोभते सहज भायतौ सुन्दर
विपाकविरसा न तु श्वयथुसभवा स्थूलता ॥ ६३ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

न ब्रूते परदूषण परगुण वक्त्यल्पमप्यन्वह
सन्तोष वहते परर्द्धिषु पराबाधासु धत्ते शुचम् ।
स्वश्लाघा न करोति नोज्झति नय नौचित्यमुल्लङ्घय-
त्युक्तोऽप्यप्रियमक्षमा न रचयत्येतच्चरित्र सताम् ॥६४॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

धर्मं ध्वस्तदयो यशश्च्युतनयो वित्त प्रमत्त प्रमा–
न्काव्य निष्प्रतिभस्तप शमदमै शून्योऽल्पमेध श्रुतम् ।
वस्त्वालोक मलोचनश्चलमना ध्यान च वाञ्छत्यसौ
य सङ्ग गुणिना विमुच्य विमति कल्याणमाकाङ्क्षति॥६५॥

हरिणीवृत्त

हरति कुमतिं भिन्ते मोह करोति विवेकिता
वितरति रतिं सूते नीतिं तनोति विनीतताम् ।
प्रथयति यशो धत्ते धर्मं व्यपोहति दुर्गतिं
जनयति नृणा किं नाभीष्ट गुणोत्तमसङ्गम ॥ ६६ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

लब्धु बुद्धिकलापमापदमपाकर्तुं विहर्तुं पथि
प्राप्तु कीर्तिमसाधुता निधुवितु धर्मं समासेवितुम् ।
रोद्धु पापविपाकमाकलयितु स्वर्गापवर्गश्रिय
चेत्त्व चित्त समीहसे गुणावता सङ्ग तदङ्गीकुरु ॥ ६७॥

हरिणीवृत्त

हिमति महिमाम्भोजे चण्डानिलत्युदयाम्बुदे
द्विरदति दयारामे क्षेमक्षमाभृति वज्रति ।
समिधति कुमत्यग्नौ कन्दत्यनीति लतासु य
किमभिलपता श्रेय श्रेयान्स निर्गुणिसङ्गम ॥ ६८

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

आत्मान कुपथेन निगमयितु य सूकरश्चायते
कृत्याकृत्यविवेकजीवितहर्ता य कृष्णसर्पायते ।
य पुण्यद्रुमखण्डखण्डनविधौ स्फूर्जत्कुठारायते
त लुप्तव्रतमुद्रमिन्द्रियगण जित्वा शुभयुर्भव ॥ ६९ ॥

शिखरिणीवृत्त

प्रतिष्ठा यन्निष्ठा नयति नयनिष्ठा विघटय-
त्यकृत्येष्वाधत्त मतिमतपसि प्रेम तनुते ।
विवेकस्योत्सेक विदलयति दत्त च विपद
पद तद्दोषाणा करणनिकुरम्ब कुरु वशे ॥ ७० ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

धत्ता मौन मगार मुज्झतु विधिप्रागल्भ्यमभ्यस्यता-
मस्त्वन्तर्गणमागमश्रममुपादत्ता तपस्तप्यताम् ।
श्रेय पुञ्जनिकुञ्जभञ्जनमहावात न चेदिन्द्रिय-
व्रात जेतु मवैति भस्मनिहुत जानीत सर्व तत ॥७१॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

धर्मध्वसधुरीण मभ्रमरसावारीणमापत्प्रथा-
लङ्कर्मीणमशर्म निर्मितकलापारीणमेकान्तत ।
सर्वान्नीनमनात्मनीनमनयात्यन्तीनमिष्टे यथा
कामीन कुपथाध्वनीनमजयन्नक्षौघमक्षेमभाक् ॥ ७२ ॥

लक्ष्मी स्वभाव प्रकरण

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

निम्नं गच्छति निम्नगेव नितरां निद्रेव विष्कम्भते
चैतन्यं मदिरेव पुष्यति मदं धूम्येन धत्तेन्धताम् ।
चापल्यं चपलेव चुम्बति दवज्वालेव तृष्णां नय–
त्युल्लासं कुलटाङ्गनेव कमलास्वैरं परिभ्राम्यति ॥ ७३ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

दायादाः स्पृहयन्ति तस्करगणा मुष्णन्ति भूमिभुजो
गृह्णन्ति च्छलमाकलय्य हुतभुग्भस्मीकरोति क्षणात् ।
अम्भः प्लावयते क्षितौ विनिहितं यक्षा हरन्ते हठा–
द्दुर्वृत्तास्तनया नयन्ति निधनं धिग्बह्वधीनं धनम् ॥७४॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

नीचस्यापि चिरं चटूनि रचयन्त्यायान्ति नीचैर्नतिं
शत्रोरप्यगुणात्मनोऽपि विदधत्युच्चैर्गुणोत्कीर्तनम् ।
निर्वेदं न विदन्ति किञ्चिदकृतज्ञस्यापि सेवाक्रमे
कष्टं किं न मनस्विनोऽपि मनुजाः कुर्वन्ति वित्तार्थिनः ॥७५॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

लक्ष्मीः सर्पति नीचमर्णवपयःसङ्गादिवाम्भोजिनी–
संसर्गादिव कण्टकाकुलपदा न क्वापि धत्ते पदम् ।
चैतन्यं विषसन्निधेरिव नृणामुज्जासयत्यञ्जसा
धर्मस्थाननियोजनेन गुणिभिर्ग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥७६॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

चारित्रं चिनुते तनोति विनयं ज्ञानं नयत्युन्नतिं
पुष्णाति प्रशमं तपः प्रबलयत्युल्लासयत्यापदम् ।
पुण्यं कन्दलयत्यघं दलयति स्वर्गं ददाति क्रमा-
न्निर्वाणश्रियमातनोति निहितं पात्रे पवित्रं धनम् ॥ ॥७७॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

दारिद्र्यं न तमीक्षते न भजते दौर्गत्यमालम्बते
नाकीर्तिर्न पराभवोऽभिलषते न व्याधिरास्कन्दति ।
दैन्यं नाद्रियते दुनोति न दरः क्लिश्नन्ति नैवापदः
पात्रे यो वितरत्यनर्थदलनं दानं निदानं श्रियाम् ॥७८॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

लक्ष्मी कामयते मतिर्मृगयते कीर्तिस्तमालोकते
प्रीतिश्चुम्बति सेवते सुभगता नो रोगतालिङ्गति ।
श्रेयः संहतिरभ्युपैति वृणुते स्वर्गोपभोगस्थिति-
र्मुक्तिर्वाञ्छति यः प्रयच्छति पुमान् पुण्यार्थमर्थं निजम् ॥

मन्दाक्रान्तावृत्त

तस्यासन्ना रतिरनुचरी कीर्तिरुत्कण्ठिता श्रीः
स्निग्धा बुद्धिः परिचयपरा चक्रवर्तित्वऋद्धिः ।
पाणौ प्राप्ता त्रिदिवकमला कामुकी मुक्तिसम्पत्-
सप्तक्षेत्र्यां वपति विपुलं वित्तबीजं निजं यः ॥ ८० ॥

તપ પ્રકરણ

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यत्पूर्वार्जितकर्मशैलकुलिश यत्कामदावानल–
ज्वालाजालजल यदुग्रकरणग्रामाहिमन्त्राक्षरम् ।
यत्प्रत्यूहतम समूहदिवस यल्लब्धिलक्ष्मीलता–
मूल तद्विविध यथाविधि तप कुर्वीत वीतस्पृह ॥८१॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

यस्माद्विघ्नपरम्परा विघटते दास्य सुरा कुर्वते
काम शाम्यति दाम्यतीन्द्रियगण कल्याणमुत्सर्पति ।
उन्मीलन्ति महर्द्धय कलयति ध्वस चय कर्मणा
स्वाधीन त्रिदिव शिव च भवति श्लाघ्य तपस्तन्नकिम् ॥८२॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

कान्तार न यथेतरो ज्वलयितु दक्षो दवाग्नि विना
दावाग्नि न यथापर शमयितु शक्तो विनाम्भोधरम् ।
निष्णात पवन विना निरसितु नान्यो यथाम्भोधर
कर्मौघ तपसा विना किमपरो हन्तु समर्थस्तथा ॥ ८३ ॥

स्रग्धरावृत्त

सन्तोष स्थूलमूल प्रशमपरिकरस्कन्धबन्धप्रपञ्च
पञ्चाक्षीरोधशाख स्फुरदभयदल शीलसम्पत्प्रवाल ।
श्रद्धाम्भ पूरसेकाद्विपुलकुलबलैश्वर्यसौन्दर्यभोग
दिभा [illegible] दफल स्यात्तप कल्पवृक्ष

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

नीरागं तरुणीकटाक्षितमिव त्यागव्यपेतं प्रभो

सेवाकष्टमिवोपरोपणमिवाम्भोजन्मनामश्मनि ।

विष्वग्वर्षमिवोषरक्षितितले दानार्हदर्चातप

स्वाध्यायाध्ययनादि निष्फलमनुष्ठानं विना भावनाम् ॥८५॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

सर्वं जीप्सति पुण्यमीप्सति दया धित्सत्यघं भित्सति ।

क्रोधं दित्सति दानशीलतपसां साफल्यमादित्सति ।

कल्याणोपचयं चिकीर्षति भवाम्भोधेस्तटं लिप्सति

मुक्तिस्त्रीपरिरिप्सते यदि जनस्तद् भावयेद् भावनाम् ॥८६॥

पृथ्वीवृत्त

विवेकवनसारिणी प्रशमशर्मसंजीवनी

भवार्णवमहातरी मदनदावमेघावली ।

चलाक्षमृगवागुरा गुरुकषायशैलाशनि

विमुक्तिपथवेसरी भजत भावना किं परैः ॥ ८७ ॥

शिखरिणीवृत्त

घनं दत्तं वित्तं जिनवचनमभ्यस्तमखिलं

क्रियाकाण्डं चण्डं रचितमवनौ सुप्तमसकृत् ।

तपस्तीव्रं तप्तं चरणमपि चीर्णं चिरतरं

न चेच्चित्ते भावस्तुषवपनवत् सर्वमफलम् ॥ ८८ ॥

हरिणीवृत्त

। यत्शुभरज पाथो दृप्तेन्द्रियद्विरदाङ्कुश
॥ कुशलकुसुमोद्यान माद्यन्मन करिश्रृङ्खला ।
निरतिरमणीलीलावेश्म स्मरज्वरभेषज
शिवपथरथस्तद वैराग्य विमृश्य भवाभय ॥ ८९ ॥

वसन्ततिलकावृत्त

चण्डानिल स्फुरितमब्दचय दवार्चि -
र्वृक्षव्रज तिमिरमण्डलमर्कबिम्बम् ।
वज्र महीध्रनिवह नयते यथान्त
वैराग्यमेकमपि कर्म तथा समग्रम ॥ ९० ॥

शिखरिणीवृत्त

नमस्या देवाना चरणवरिवस्या शुभगुरो-
स्तपस्या नि सीमक्लमपदमुपास्या गुणवताम् ।
निषद्यारण्ये स्यात्करणदमविद्या च शिवदा
॥ विराग क्रूराग क्षपणनिपुणोऽन्त स्फुरतिचेत् ॥ ९१ ॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

भोगान् कृष्णभुजङ्गभोगविषमान् राज्य रज सन्निभ
बन्धून्बन्धनिबन्धनानि विषयग्राम विषान्नोपमम् ।
भूतिं भूतिसहोदरा तृणतुल स्त्रैण विदित्वा त्यज-
स्तेष्वासक्तिमनाविलो,विलभते मुक्तिं विरक्त ७

મનુષ્યજન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો

उपजातिवृत्त

जिनेन्द्रपूजा गुरुपर्युपास्तिः सत्त्वानुकम्पा शुभपात्रदानम् ।
गुणानुराग श्रुतिरागमस्य नृजन्मवृक्षस्य फलान्यमूनि ॥९३॥

સામા ૫ ઉપદેશ

शिखरिणीवृत्त

त्रिसन्ध्यं देवार्चां विरचय चयं प्रापय यशः
श्रियः पात्रे वापं जनय नयमार्गं नय मनः ।
स्मरक्रोधाद्यारीन् दलय कलय प्राणिषु दया
जिनोक्तं सिद्धान्तं शृणु वृणु जवान्मुक्तिकमलाम् ॥९४॥

शार्दूलविक्रीडितवृत्त

कृत्वाऽर्हत्पदपूजनं यतिजनं नत्वा विदित्वागमं
हित्वासङ्गमधर्मकर्मठधियां पात्रेषु दत्वा धनम् ।
गत्वा पद्धतिमुत्तमक्रमजुषां जित्वान्तरारिव्रजं
स्मृत्वा पञ्चनमस्क्रियां कुरु करक्रोडस्थमिष्टं सुखम् ॥९५॥

हरिणीवृत्त

प्रसरति यथा कीर्तिर्दिक्षु क्षपाकरसोदरा
भ्युदयजननी याति स्फीतिं यथा गुणसन्ततिः ।
कलयति यथा वृद्धिं धर्मः कुकर्महतिक्षमः
कुशलसुलभे न्याय्ये कार्यं तथा पथि वर्तनम् ॥ ९६ ॥

મહાન પુરૂષોના આભૂષણો.

शिखरिणीवृत्त

करे श्लाघ्यस्त्याग शिरसि गुरुपादप्रणमन
मुखे सत्या वाणी श्रुतमधिगत च श्रवणयो ।
हृदि स्वच्छावृत्तिविजयि भुजयो पौरुष महो
विनाप्यैश्वर्येण प्रकृतिमहता मण्डनमिदम् ॥ ९७ ॥

સામાન્ય ઉપદેશ

शिखरिणीवृत्त

भवारण्य मुक्त्वा यदि जिगमिषु मुक्तिनगरी
तदानीं मा कार्षीविषयविषवृक्षेषु वसतिम् ।
यतश्छायाप्येषा प्रथयति महामोहमचिरा-
दय जन्तु र्यस्मात्पदमपि न गन्तु प्रभवति ॥ ९८ ॥

ગ્રંથકર્તાનુ નામ અને ઉપદેશનુ ફળ

उपजातिवृत्त

सोमप्रभाचार्यमभाच लोके वस्तुप्रकाश कुरुते यथाशु।
तथायमुच्चैरुपदेशलेश शुभोत्सवज्ञानगुणास्तनोति ॥९९॥

પ્રશસ્તિ

मालिनीवृत्त

अभयदजितदेवाचार्यपट्टोदयाद्रि-
द्युमणि विजयसिंहाचार्यपादारविन्दे ।
मधुकरसमता यस्तेन सोमप्रभेण
व्यरचि मुनिपनेत्रा सूक्तिमुक्तावलीयम् ॥ १०० ॥

સિન્દૂર પ્રકર

અનુવાદ

શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના નખોનો કાંતિસમૂહ—કે જે તપ રૂપ હાથીના મધ્યભાગ—કુંભસ્થળમા સિંદૂરના લેપ સરખો છે, કષાયરૂપ વનને બાળવામા દાવાનળરૂપ છે, જ્ઞાનરૂપ દિવસના ઉદય માટે સૂર્યોદય સરખો છે, તેમજ મુક્તિરૂપ સ્ત્રીનાસુખપર કુંકુમના લેપસમાન અને કલ્યાણ રૂપ વૃક્ષના નવા અંકુરો લાવનાર છે—તે તમારૂં રક્ષણ કરો

(૧)

વાણીનો વિવેક જાણવાના હે સજ્જનો ! તમે માન પર પ્રસન્ન થાઓ અથવા તો આ પ્રાર્થનાનીજ શી જરૂર છે ? જેવી રીતે પાણીવડે કમળો ઉગે છે ખરા, પણ તેમની સુગંધ તો વાયરોજ વિસ્તારે છે તેવીજ રીતે હુ આ ગ્રંથ રચું છુ તો ખરો, પણ મારી આ રચનામા કંઇ ખૂબી હશે તો તેઓ (સજ્જનો) પોતેજ તેનો વિસ્તાર કરનારા થશે

(૨)

ત્રિવર્ગ—ધર્મ, અર્થ અને કામ તેની સાધના કર્યા વગર મનુષ્યનુ આયુષ્ય બકરાના ગળાના આંચળની પેઠે

કોકટજ ગણાય છે, આ ત્રણે વર્ગમા ધર્મ સર્વશ્રેષ્ઠ છે કેમકે તે વિના અર્થ અને કામ સાધી શકાતા નથી

(૩)

જે મૂર્ખ માણસ મુશ્કેલીથી મેળવી શકાય એવો મનુષ્યાવતાર પામીને યત્ન પૂર્વક ધર્મ આચરતો નથી તે મહા કષ્ટથી મેળવેલ ચિંતામણિ રત્નને પ્રમાદને લીધે સમુદ્રમા ફેંકી દીધા જેવુ કરે છે ! ! !

(૪)

જે પ્રમાદી મનુષ્ય, મુશ્કેલીથી મેળવી શકાય એવા મનુષ્યભવને એળે ગુમાવે છે, તે સોનાના થાળમા ધૂળ નાખે છે અમૃત વડે પગ ધૂએ છે, ઉત્તમ હાથી પાસે લાકડાનો ભાર ઉચકાવે છે અને કાગડાને ઉરાડવાને હાથમા રહેલુ ચિંતામણિરત્ન ફેંકે છે ! ! !

(૫)

જે પામરજનો ! મળેલા ધર્મને ત્યજીને ભોગોની આશાએ ભટકતા ફરે છે તેઓ પોતાના ઘરમાના કલ્પ વૃક્ષને ઉખેડી ધત્તૂરાનુ ઝાડ રોપે છે, ચિંતામણિરત્ન મૂકી દઇને કાચનો ટુકડો લે છે, અને પહાડ જેવા ઉંચા (શરીરવાળા) હાથીના બદલામા ગધેડો પસંદ કરે છે ! ! !

(૬)

સંસારમા મહાકષ્ટે મનુષ્યાવતાર પામ્યો છતા જે મનુષ્ય વિષય સુખની તૃષ્ણાથી વ્યાકુળ થઇને ધર્મ

આચરતો નથી તે મૂર્ખશિરોમણિ સમુદ્રમા બુડતો છતા ઉત્તમ વહાણ ત્યજીને (તરવા માટે) પત્થરને વળગવા મથે છે!!!

(૭)

હે મનુષ્ય ! જો મોક્ષપદ મેળવવાનુ તારૂ મન હોય તો તીર્થંકરપર, ગુરૂપર, જિનમતપર, અને સંઘપર ભક્તિભાવ ધારણ કર, હિંસા, અસત્ય, ચોરી, મૈથુન અને પરિગ્રહ વગેરેથી વેગળો ખસ, ક્રોધ વગેરે અંતરંગ શત્રુઓને જીતવા યત્ન કર, સહૃદયભાવ રાખ, ઇંદ્રિયોને સ્વાધીન કર, દાન, તપ, ભાવ અને વૈરાગ્ય પણ કર

(૮)

જિન ભગવાન્‌ની પૂજા પાપને લોપે છે, દુર્ગતિને નિવારે છે, આપત્તિનો નાશ કરે છે, પુણ્યને એકઠું કરે છે, લક્ષ્મીને વિસ્તારે છે, આરોગ્યને પોષે છે, સૌભાગ્યને કરે છે, પ્રીતિને ઉપજાવે છે, કીર્તિને ફેલાવે છે, અરે! સ્વર્ગ અને મોક્ષ પણ આપે છે

(૯)

જે અનન્ય શ્રદ્ધાવાન માણસ! જિનભગવાનની પૂજા કરે છે, તેને સ્વર્ગ ઘરના આગણા સમાન થાય છે, સામ્રાજ્યરૂપ લક્ષ્મી તેની સાથે રહેનારી થાય છે, તેના શરીરરૂપ ઘરમા સૌભાગ્ય વગેરે ગુણો પોતાની મેળે આવીને

વાસ કરે છે સંસાર સુખે તરવા યોગ્ય બને છે ! અને મોક્ષ પણ અનાયાસે હસ્તગોચર થાય છે

(૧૦)

જેમ કોઈ કોઈપર ગુસ્સે થયેલ હોય અને સામે ન જુએ તેમ, જિનભગવાનની પૂજા કરનાર મનુષ્યને ભય તો દ્રષ્ટિ જોતોજ નથી, ભયભીત બની ગઈ હોય તેમ, દરિદ્રતા તો તેનાથી દૂરજ નાસે છે, વૈરાગ્ય વાસનાવાળી સ્ત્રી જેમ પતિનો ત્યાગ કરે તેમ, દુર્ગતિ તેનો સંગ ત્યજે છે, સાચો મિત્ર જેમ સુખ-દુઃખમા તજતો નથી તેમ પ્રતાપ તેને મૂકતો નથી

(૧૧)

જે માણસ પુષ્પો વડે જિનભગવાનને પૂજે છે, તે હસમુખી દેવાંગનાઓના નેત્રો વડે પૂજાય છે, જે માણસ એકવાર તેમને વંદન કરે છે, તે ત્રણ જગતના લોકો વડે હમેશ વંદાય છે, જે માણસ તેમની સ્તુતિ કરે છે તેની સ્વર્ગમા ઇન્દ્રો સ્તુતિ કરે છે, અને જે તેમનુ ધ્યાન ધરે છે તે આઠે કર્મ રહિત બની યોગીજનો વડે ધ્યાન ગોચર થાય છે

(૧૨)

પોતાનુ હિત ઇચ્છનાર મનુષ્યે તેજ ગુરૂ સેવવા યોગ્ય છે કે જે પોતે નિસ્પૃહ છતા સત્યમાર્ગે

બીજાને તે માર્ગે ચલાવતા હોય છે, અને તેવા ગુરૂજ
પોતે તરે છે, અને બીજાને તારવા સમર્થ થાય છે

(૧૩)

જે કુબોધનો નાશ કરતા હોય, આગમનુ રહસ્ય
સમજાવતા હોય, સદ્‌ગતિ ને દુર્ગતિના માર્ગરૂપ પુણ્ય
અને પાપના ભેદ ખુલા પાડતા હોય તેમજ કૃત્ય અકૃ
ત્યનો તફાવત કરી આપતા હોય તેવા ગુરૂ વિના
સંસાર-સમુદ્રમા વહાણુ સમાન કોઇ હોઇ શકતા નથી

(૧૪)

નરકરૂપ ખાડામા ડબતા પ્રાણીને, ધર્મ અને અધ
ર્મનુ રહસ્ય સમજાવનાર ગુરૂ વગર બીજા કોઇપણ
-માતા, પિતા, ભાઇ, વ્હાલી સ્ત્રી, પુત્રાદિક, મિત્રવર્ગ
મદોન્મત્ત હાથી, સુભટ, રથ અને ઘોડારૂપ પરિવારવાળો
સ્વામી અને નોકર-ચાકર પણ રક્ષણ કરવા સમર્થ નથી

(૧૫)

હે મનુષ્ય ! તુ ભવનો અંત આણનારી ગુરૂની
આજ્ઞાનુ અત્યંત પ્રીતિપૂર્વક પાલન કર, તે વિના બધા
કાર્યો— દાન, મોજશોખનો ત્યાગ, તપસ્યા, ભાવના,
ઇન્દ્રિયદમન, સિદ્ધાંતપાઠ વગેરે—સેનાપતિ વગરના
સૈન્યની જેમ પોતપોતાનો આશય પારપાડવા સમર્થ નથી

(૧૬)

જિનશાસનરૂપ નેત્રો વગરના લોકો દેવને ને અદે
વને, સુગુરૂને ને કુગુરૂને, ધર્મને ને અધર્મને, સદ્ગુણને
ને દુર્ગુણને, કૃત્યને ને અકૃત્યને, હિતને ને અહિતને
બરાબર જોઈ શકતા નથી

(૧૭)

ડાહ્યા માણસો કહે છે કે દયારસમય એવો
સર્વજ્ઞનો સિદ્ધાંત જેમના કાને પડયો નથી તેમનો
મનુષ્યાવતાર ફોકટ છે, તેમનુ હૃદય નકામુ છે,
તેમના કાન જરૂર વગરના છે, તેમનાથી ગુણ અને
દોષનો ભેદ કરવો અસભવિત થઈ પડે છે, તેમને
નરકરૂપ અ ધકારમય કુવામા પડતા વારવા અશક્ય થઈ
પડે છે, અરે ! તેમની મુકિત થવી પણ કઠણ છે

(૧૮)

જે દુર્મતિ માણસ કરૂણારૂપ કરીયાણાના હાટ
સરખા જૈનમતને બીજા મત જેવો માને છે, તે અમૃતને
ઝેર જેવુ, પાણીને અગ્નિ જેવુ, તેજને અ ધકાર જેવુ,
મિત્રને શત્રુ જેવો, પુષ્પમાળને સર્પ જેવી, ચિ તામણિ
રત્નને ઢેફા જેવુ ને ચ દ્રકાંતિને ઉનાળાના ઘામ જેવી
માને છે

(૧૯)

જે ડાહ્યો માણસ જૈનમતને પૂજે છે, વિસ્તારે,
ચિ તવે છે અને ભણે છે તે ધર્મને શોભાવે છે, ૧

દૂર કરે છે, ઉ માગ ને નિવારે છે, મત્સરને ભેદે છે, અન્યાયને ઉખેડે છે, મિથ્યામતિને દૂર કરે છે, વૈરાગ્યને વિસ્તારે છે, ધ્યાનને પોષે છે અને તૃષ્ણાને ટાળે છે.

(૨૦)

જેમ રત્નનુ સ્થાનક રોહણાચળ, તારાનુ સ્થાનક આકાશ, કપવૃક્ષનુ સ્થાનક સ્વર્ગ, કમળનુ સ્થાનક તળાવ, ચદ્રસરખા નિર્મળ પાણીનુ સ્થાનક સમુદ્ર અને કાતિનુ સ્થાનક ચદ્રમા છે, તેમ ગુણોના સ્થાનરૂપ સઘ છે એમ માની તેની પૂજા કરો

(૨૧)

જે સસારનો ત્યાગ કરવા ઇચ્છતા હોઈ મુક્તિમાટે સાવધાન થાય છે, જેને પવિત્રતાથી તીર્થ ગણવામા આવે છે, જેના જેવો બીજો કોઈ નથી, જેને તીર્થંકર નમસ્કાર કરે છે, જેથી જનોનુ કલ્યાણ થાય છે, જેનો ઘણો મહિમા છે અને જેમા ગુણો વસે છે તે સઘની પૂજા કરો

(૨૨)

જે કલ્યાણેચ્છુ મનુષ્ય ! ગુણ સમૂહના ક્રીડાગૃહરૂપ સઘને સેવે છે, તેની સમીપમા સપત્તિ ત્વરાપૂર્વક આવે છે, કીર્તિ આલિગન આપે છે, બુદ્ધિ ઉત્સુકતાથી મેળવવા ઇચ્છે છે, સ્વર્ગીયલક્ષ્મી વારવાર આલિગન દેવા ઇચ્છે છે, અને મોક્ષ તો તેની સામે જોયા કરે છે

(૨૩)

જેમ ખેતીનુ મુખ્ય ફળ ધાન્ય છે તેમ જે (સઘ) ની ભક્તિનુ ફળ ખાસ કરીને તીર્થંકર વગેરે પદવી છે અને ખેતી કરતા જેમ ઘાસ ઉગી નીકળે છે તેમ ચક્રવર્તિપણુ અને દેવપણુ તો તે (મનુષ્ય) ને સામાન્ય રીતે મળે છે, જેનુ મહત્ત્વ વર્ણવવાને વાચસ્પતિની વાચા પણ, સમર્થ નથી એવો તે પાપ હરનાર સઘ, પોતાના ચરણો સ્થાપીને સજ્જનોના ઘર પાવન કરો

(૨૪)

સુકૃતનુ સ્થાન, દુષ્કૃત રૂપ રજ વિખેરવામા વટોળીયા રૂપ, સસાર-સમુદ્રમા વહાણુ સમાન, કષ્ટરૂપ અગ્નિપર મેઘઘટા સરખી, સપત્તિની સકેતસ્થળમા લઇ જનાર દૂતી સરખી, સ્વર્ગની નિસરણી, મુક્તિની પ્રિયસખી અને કુગતિની ભોગળ સરખી દયાજ પ્રાણી માત્રપર કરો, બીજા સઘળા પ્રયત્નોથી સર્યુ

(૨૫)

કદાચ શીલા પાણીપર તરે, સૂર્ય પશ્ચિમમા ઉગે, અગ્નિ કોઇ રીતે શીતળતા ધારણ કરે અને પૃથ્વીમડળ આખા જગત પર ફરી વળે તો પણ કોઇ રીતે હિસા પુણ્ય ઉપાર્જન કરતી નથી

જે માણસ પ્રાણીની હિંસાથી ધર્મ ઇચ્છે છે, તે અગ્નિથી કમળનું વન, સૂર્ય આથમ્યા પછી દિવસ, સર્પના મુખથી અમૃત, વિવાદથી સારાવાટ, અજીર્ણથી આરોગ્ય અને કાલકૂટ-વિષથી જીવન ઇચ્છે છે

(૨૭)

દયાથી ભીંજાયલું હૃદય, આયુષ્યને દીર્ઘ બનાવે છે, શરીરને મજબૂત કરે છે, ગોત્રને ઉન્નત બનાવે છે, ધનનો વધારો કરે છે, બળ ઘણું આપે છે, સ્વામીપણું ઉંચા પ્રકાર સ્થાપે છે, નિરંતર આરોગ્ય આપે છે અને ત્રણ જગત્ વડે વખાણવા યોગ્ય બને છે

(૬૮)

વિશ્વાસનું સ્થાન, વિપત્તિ દળનાર, દેવોએ આરાધનાર, સિંહ અને સર્પને થંભાવનાર, કલ્યાણનું વશીકરણ, સંપત્તિ આણી આપનાર, સૌજન્ય ઉપજાવનાર, કીર્તિરૂપ ક્રીડાનું વન, મહિમાનો ભંડાર અને પવિત્ર એવું સત્ય વચન છે

(૨૯)

ડાહ્યો માણસ ક્યારે પણ એવું અસત્ય વચન બોલતો નથી કે જેમ દાવાનળ વનને ભસ્મ કરે છે તેમ જે કીર્તિને ભસ્મ કરે છે, જેમ વૃક્ષનું કારણ પાણી છે

તમ જે દુ ખોનુ કારણ છે, અને જેમ સૂર્યના તડકામા છાયડા ન હોય તેમ જેમા તપ અને ચારિત્રની તો વાતજ સભવતી નથી

(૩૦)

અવિશ્વાસનુ મૂળ કારણ, કુવાસનાનુ ઘર, સમૃદ્ધિને રોકનાર, વિપત્તિનુ કારણ, અન્યને ઠગવામા બળવાન્ અને અપરાધનુ કારણ એવુ અસત્ય વચન ડાહ્યા માણસોએ ત્યજ્યુ છે

(૩૧)

જે માણસ સત્યવચન બોલે છે, તેને અગ્નિ તે જળ, સમુદ્ર તે સ્થળ, શત્રુ તે મિત્ર, દેવતાઓ તે સેવકો, જગલ તે નગર, પર્વત તે ઘર, સર્પ તે માળા, સિહ તે મૃગ, પાતાળ તે છિદ્ર, શસ્ત્ર તે કમળપત્ર, ગાંડાહાથી તે શીયાળ અને વિષમ તે સમ બને છે

(૩૨)

જે માણસ અદત્ત ગ્રહણ કરતો નથી, તેને મુક્તિ ઈચ્છે છે, સમૃદ્ધિ વરે છે, કીર્તિ મળે છે, સસારની પીડા ટળે છે, સદગતિ ઝખે છે, દુર્ગતિ સામુ જોતી નથી અને આપત્તિ તજે છે

(૩૩)

જે સુકૃત ઈચ્છનાર મનુષ્ય ! કઈપણ અદત્ત, ચોતાં

નથી તેનામા-જેમ કમળમા રાજહંસી વસે તેમ-ક થા ગુની પર પરા વસે છે, જેમ સૂર્યથી અ ધકાર દૂર નાસે છે તેમ-તેનાથી વિપત્તિ દૂર નાસે છે, જેમ નમ્ર પુરૂષને વિદ્યા સેવે છે તેમ-તેને મોક્ષ લક્ષ્મી સેવે છે

(૩૪)

બુદ્ધિમાન્ માણસ એવુ અદત્ત ગ્રહણુ કરવા કદિ પણ ઈચ્છતો નથી કે જે કીર્તિ અનેધર્મનો નાશ કરનાર છે, સર્વ અપરાધનુ કારણ છે, વધ અને બ ધનનુ નિમિત્ત ભૂત છે, દુષ્ટ અ ત કરણનુ જગાડનાર છે, દુર્ગતિનુ ખરેખર કારણ છે, સદ્દગતિનુ નિવારક છે અરે ! મરણ પણ નિપજાવનાર છે

(૩૫)

હિતેચ્છુજનોએ ચોરીનુ કાર્ય અવશ્ય ત્યજવા યોગ્ય છે કે જે અન્યજનોના મનને પીડા પમાડવાનુ ક્રીડાવન, હિ સાની ભાવનાનુ સ્થાન છે, પૃથ્વીમ ડળમા વ્યાપેલી આપત્તિરૂપ લતાનુ મેઘમ ડળ છે, દુર્ગતિરૂપ મનના માર્ગરૂપ છે, અને સ્વર્ગ અને અપવર્ગરૂપ નગ રની ભોગળ સમાન છે

(૩૬)

જે માણસે ત્રણ લોકમા ચિન્તામણિ રત્ન સમાન પોતાનુ શીલ રાખ્યુ છે તે કામી પુરૂષ પોતાની સ્ત્રીને બોલાવનો નથી તેમ પરસ્ત્રીને છોડતો નથી તેણે જગ

તમા અપયશનો ઢોલ વગડાવ્યો, ગોત્રમા મશનો કુચો દેવડાવ્યો, સયમને તિલાજલિ આપી, ગુણસમૂહરૂપ ઉપવનમા દાવાનળ સળગાવ્યો, સર્વ આપદાઓનુ સ્થાન થયો અરે! તેણે પોતાને માટે મોક્ષના દ્વાર પણ બધ કર્યા!!! (૩૭)

જે મનુષ્ય શીલ ધારણ કરે છે તેની વાઘ, સર્પ, પાણી અને અગ્નિ વગેરે વિપત્તિઓ નાશ પામે છે, દેવતાઓ તેની સનિધિમા રહે છે, કીર્તિ વિસ્તાર પામે છે, ધર્મની પુષ્ટિ થાય છે, પાપવૃત્તિ નાશ પામે છે, અરે! સ્વર્ગ અને અપવર્ગના સાધનો તેની સમીપમા આવે છે (૩૮)

નિર્મળ શીલ કુલનુ કલક હરે છે, પાપરૂપ કચરા ને ફેકી દે છે, સુકૃતને વધારે છે, પ્રશસાને વિસ્તારે છે, સુરવર્ગને નમાવે છે, ભય ડર ઉપસર્ગોને હણવે છે અને મોક્ષ પણ લીલામાત્રમા આપે છે

(૩૯)

શીલના પ્રભાવથી નિશ્ચે અગ્નિ પાણી બને છે, સર્પ ફુલમાળ બને છે, સિહ હરણ બને છે, મદોન્મત્ત હાથી અશ્વ બને છે, પર્વત પત્થરરૂપ બને છે, ઝેર અ થાય છે, વિઘ્નો થાય છે, શત્રુ મિત્ર બને

અસુદ્ર ક્રીડાના સરોવર જેવો થાય છે અને અટવી ઘર
સરખી થાય છે

(૪૦)

જો પરિગ્રહ રૂપ નદીનુ પૂર વૃદ્ધિ પામ્યુ હોય તો
શી શી ખરાબી નથી કરતુ ? તે જડપુરૂષમા કલુષતા
ઉપજાવે છે, ધર્મરૂપ વૃક્ષોને મૂળમાથી ઉખેડી નાંખે
છે, નીતિ, દયા અને ક્ષમારૂપ કમલિનીને કલેશ પમાડ
છે, મર્યાદા રૂપ કીનારાને હચમચાવે છે, શુભ મન રૂપ
હંસને પ્રવાસ કરાવે છે–હંસને ઉરાડે છે

(૪૧)

ધનપર અત્યત પ્રીતિ કલેશરૂપ બાલહન્તીને
વિન્ધ્યાચળ સમાન છે, ક્રોધરૂપ ગીધપક્ષીઓને રહેવાને
સ્મશાન જેવી છે, વ્યસન–દુખરૂપ સર્પને રાફડાતુ ય
છે, દ્વેષરૂપ ચારને સધ્યા–સાજરૂપ છે, સુકૃત રૂપ
વનને દાવાનળ સમાન છે, મૃદુતારૂપ મેઘને વાયુ સમાન
છે અને નય–નીતિ રૂપ કમળને હિમ સરખી છે

(૪૨)

વિવેકીજનોએ એવો પરિગ્રહ ત્યજવા યોગ્ય છે કે
જે શાતિનો વિરોધી છે, અસતોષનો મિત્ર છે, મોહનુ
વિશ્રામસ્થાન છે, દુર્ધ્યાનને ક્રીડા કરવાના વનરૂપ છે,
આકુળ–વ્યાકુળતાનો ભડાર છે, મદ–અહકારનો મત્રી
છે અરે ! શોકનુ જ ઘર છે

(૪૩)

જેમ આ જગતમા ઘણા લાકડાઓવડે અગ્નિ તૃપ્ત થતો નથી, અને પાણીવડે સમુદ્ર ધરાતો નથી તેમ મનુષ્ય ઘણા ધનથી પણ સતોષ પામતો નથી, વળી તે મનુષ્ય એમ પણ વિચારતો નથી કે આ બધુ અહિ પડતુ મૂકીને બીજે અવતાર કરવા પડે છે તો શામાટે ફોકટ ઘણા પાપો કરૂ ?

(૪૪)

પોતાનુ કુશળઈચ્છવામાકુશળ મનુષ્યોએ ક્રોધને મૂળમાથી ઉખેડી નાખવો ઘટેછે કે જે ચિત્તને વિકૃત કરવામા મદિરાનો મિત્ર રૂપ છે, ભય ઉપજાવવામા સર્પનીજ આકૃતિ સમાન છે, શરીરનું શોષણ કરવામા અગ્નિનો બધુ છે અને જ્ઞાનનો નાશ કરવામા ખરેખર વિષવૃક્ષ જેવો છે (૪૫)

કલ્યાણની પક્તિરૂપ ફુલો ઉપજાવનાર તેમજ ઉપશમરૂપજળે સિચાયલુ એવુ તપ અને ચારિત્ર રૂપ વૃક્ષ હોયછે પરતુ જો તે ક્રોધરૂપ અગ્નિની સમીપતા સેવે તો તે ફળ ઉપજાવ્યા વગરજ ભસ્મ થઈ જાય છે

(૪૬)

તે ક્રોધ સત્પુરુષોએ ત્યજવા યોગ્ય છે કે જે અનેક દોષોથી સહિત સતાપને વિસ્તારે છે, વિનયને ભેદે છે, મિત્રભાવને તોડે છે, ઉદ્વેગને ઉપજાવે છે, અસત્યવચન

બોલાવે છે, ક્લેશ ધારણ કરાવે છે, કીર્તિનો નાશ કરે છે, દુર્બુદ્ધિ આપે છે, પુણ્યોદયનો નાશ કરે છે અને દુર્ગતિમાં પણ લઈ જાય છે (૪૭)

જેમ દાવાનળ વૃક્ષને બાળે તેમ ક્રોધ ધર્મને બાળે છે, જેમ હાથી વેલડીને ઉખેડી નાખે તેમ જે નીતિને ઉખેડી નાખે છે, જેમ રાહુ ચન્દ્રમાને કલંક ઉપજાવે છે તેમ જે મનુષ્યોની કીર્તિને કલંક લગાડે છે, જેમ પવન મેઘનો નાશ કરે છે તેમ જે સ્વાર્થનો નાશ કરે છે, અને જેમ ગ્રીષ્મઋતુ તૃષા કરાવે છે તેમ જે આપત્તિ આપે છે તેનો ક્રોધ દયાનો લોપ કરનાર હોવાથી શી રીતે કરવો ઘટે ? નજ ઘટે (૪૮)

હે મનુષ્ય તે માનરૂપપર્વતને યોગ્ય વર્તન વડે ત્યજ કે જે ન તરી શકાય તેવી નદી પ્રકટાવે છે, જેમાં ઉત્તમ પુરૂષોને પસંદ પડતા ગુણો નથી, જે હિંસાબુદ્ધિરૂપ ધૂમાડાથી ઢંકાયેલો છે, જેમાં ક્રોધરૂપ દાવાનળ બળે છે અને જેનાપર ચઢવું ઘણું કઠણ કામ છે

(૪૯)

અહંકારી મનુષ્ય મહોન્મત્ત હાથીની જેમ શો અનર્થ ઉપજાવતો નથી ? શાંતિરૂપ સ્તંભને ભાગી નાખે છે, નિર્મળ બુદ્ધિરૂપ નાડિને તોડે છે, દુર્વચનરૂપ

ધૂળનો સમૂહ ઉડાડે છે, સિદ્ધાંતરૂપ અંકુશને ગણકારતો નથી, પૃથ્વીપર સ્વચ્છંદરીતે ભટકે છે અને વિનય રૂપ ન્યાયમાર્ગનો વિનાશ કરે છે

(૫૦)

જેમ નીચ માણસ કરેલા ઉપકારનો નાશ કરે છે તેમ માન મનુષ્યના ત્રણે વર્ગનો વિનાશ કરે છે, જેમ વાયુ મેઘનો નાશ કરે છે તેમ તે યોગ્ય વર્તનનો નાશ કરે છે, જેમ સર્પ જીવનનો ક્ષય કરે છે તેમ તે પ્રાણીના વિનયનો નાશ કરે છે, જેમ મદોન્મત્ત હાથી કમલિનીને ઉખેડી નાખે છે તેમ તે ઉતાવળે કીર્તિને ઉખેડી નાખે છે (૫૧)

હે મનુષ્ય ! જે અહંકાર પ્રાણીઓના સર્વ અભીષ્ટ સિદ્ધ કરાવનાર અને વિનયરૂપ જીવનનો નાશ કરે છે એવા જાતિ વગેરેના અહંકારરૂપ વિષથી ઉપજેલ વિષમ વિકારને મૃદુતાઅમૃતરસવડે શાંત કર

(૫૨)

હે મનુષ્ય ! તું તે માયાને દૂર કર કે જે કુશળ કરવામાં વંધ્યા સમાન (નિષ્ફળ) છે, સત્યવચનરૂપ સૂર્યના અસ્ત માટે સંધ્યાસમાનરૂપ છે, કુગતિરૂપ સ્ત્રીને પહેરવા માળારૂપ છે, મોહરૂપ હાથીને બાંધવાની શાળારૂપ છે, ઉપશમરૂપ કમળને હિમ સરખી છે, અપયશ

ગતી ભાજવાની રૂપ છે અને વ્યસન-દુ:ખની સહકાર કરનારી છે (૫૩)

જેઓ વિધવિધ ઉપાયોવડે માયા કરીને અન્યને ઠગવાનુ કરે છે, તેઓ મહા અજ્ઞાનતાના મિત્રરૂપ પોતેજ આત્માને સ્વર્ગ અને અપવર્ગના સુખોથી ઠગે છે-મુક્ત નાખે છે (૫૪)

જે દુષ્ટ ચિત્તવાળો મનુષ્ય ધનની આશાથી કપટની જાળ ગુથે છે, તે જેમ બીલાડો દૂધ પીતો છતા ડાગ જોતો નથી તેમ પરિણામે આવી પડતી અનર્થ પરપરાને નિચારી શકતો નથી

(૫૫)

કપટમા લપટ ચિત્તવાળા મનુષ્યની, મૂર્ખજનોને ઠગવામા કુશળ એવી જે ચતુરાઈ પ્રકટ થાય છે તે ભવિષ્યમા આ લોકની અદરજ તેને હેરાન કર્યા વિના જરતી નથી-રહેતી નથી

(૫)

ધનવડે અધ બની ગયેલ બુદ્ધિવાળા લોકો, જે ધનમાટે ભયકર અટવીમા ભ્રમણ કરે છે, દેશ-દેશાતર ભટકે છે, અગાધ ઉંડા સમુદ્રપર પ્રવાસ કરે છે, કલેશ વગાડનાર ખેતી કરે છે, કૃપણ માલીકની સેવા કરે છે,

હાથીના સમૂહથી વ્યાપ્ત તેમજ જેમા પ્રવેશ ન થઇ શકે તેવા યુદ્ધમા ઉતરવા પણ દોરાય છે તે ખરેખર લોભ નુંજ પરિણામ છે (૫૭)

હે મનુષ્ય ! એવા લોભનો પરાભવ કર કે જે મોહ રૂપ વિષવૃક્ષનુ મૂળ છે, સુકૃતરૂપ સમુદ્રને શોષવામા અગસ્ત્ય ઋષિ સમાન છે, ક્રોધરૂપ અગ્નિના કાષ્ઠરૂપ છે, પ્રતાપરૂપ સૂર્યને ઢાકવા મેઘરૂપ છે, કલહનુ ક્રીડાગૃહ છે, વિવેકરૂપ ચ દ્રને રાહુરૂપ છે, આપત્તિરૂપ નદીઓને ધારણ કરવામા સમુદ્ર જેવો છે અને કીર્તિરૂપ લતાનો નાશ કર વામા બાલહસ્તીરૂપ છે (૫૮)

સઘળા ધર્મરૂપવનને બાળવાથી એકઠી થયેલી ભસ્મવાળા અને અપકીર્તિરૂપ ધૂમાડો પ્રસરાવનાર એવા જાજ્વલ્યમાન લોભરૂપ અગ્નિમા જ્ઞાનાદિ ગુણસમૂહ પ તગરૂપધારણ કરે છે-લોભ જ્ઞાના દિગુણોનો નાશ કરે છ

(૫૯)

જેઓ સઘળા દોષરૂપ અગ્નિનો નાશ કરવામા મેઘ સમાન સ તોષને ધારણ કરે છે તેમની પાસે કલ્પવૃક્ષ ઉગ્યો છે તેમના ઘરમા કામધેનુએ પ્રવેશ કર્યો છે, તેમની હથેળીમા ચિન્તામણિ-રત્ન છે, ધનભ ડાર તેમની સમીપમા આવે છે, જગત્ તેમને વશ વર્તે છે, અને

સ્વર્ગ તેમજ અપવર્ગની સપત્તિ તો તેમને સહજ મળી જાય છે (૬૦)

કોપાયમાન સર્પના મુખમા હાથ નાખવો સારો, જાજ્વલ્યમાન અગ્નિકુડમા ઝપાપાત કરવો સારો, ભાલાનો અગ્રભાગ ઉદરમા ઘોચવો પણ સારો પરતુ ડાહ્યા માણુને દુખના સ્થાનકરૂપ દુર્જનતા કદિપણ કરવી ઉચિત નથી (૬૧)

સર્જ્જનતાનેજ કીર્તિસમૂહ, દયાળુ, વૈભવ અને ભય નો નાશ કરનાર તરીકે ગણીને હે કુમતિ! તુ દુર્જનતા ધારણ કરવા તૈયાર થયો હોય તો પાણી સિચવાથી ઉગે તેવા ધાન્યપર અગ્નિ નાખવા જેવુ કાર્ય કરે છે

(૬૨)

સુજનતા રહિત માણુસો વૈભવ વગરના હોય તે સારૂ છે પરતુ દુર્જનતા કરી મેળવેલો મહાન્ વૈભવ તો સારો નથીજ, શરીરની સ્વાભાવિક કૃશતા ભવિષ્યમા શોભા આપે છે પરતુ સોજો ચડવાથી થયેલી સ્થૂલતા તો શોભતીજ નથી કેમકે પરિણામે તે ભયકરથઈ પડે છે

(૬૩)

સર્જ્જનોનુ ચરિત્રજ એવુ હોય છે કે તેઓ પારકાના

દોષો બોલતા નથી પરંતુ થોડાપણ ગુણ જગાતા હોય છે તેઓ પરકીય વૈભવ જોઇ મત્સર ધરતા નથી પરંતુ બીજાની પીડા જોઈ દુઃખ પામે છે, તેઓ સ્વપ્રશંસા કરતા નથી, વિનય ભાવ છોડતા નથી, મર્યાદાનુ ઉલઘન કરતા નથી અને અપ્રિય કહ્યા છતા ક્રોધ પણ કરતા નથી (૬૪)

જે કમઅક્કલ મનુષ્ય, ગુણીજનોનો સંગ ત્યજીને કલ્યાણ ઈચ્છે છે, તે દયાભાવ નાશ પામ્યે ધર્મને, ન્યાય ચુકયે યશને, આળસુ છતા વિત્તને, બુદ્ધિરહિત છતા કાવ્યને, ઉપશમ તેમજ દયાથી રહિત હોઈ તપને, અલ્પબુદ્ધિમાન્ છતા શાસ્ત્રને, આંધળો છતા પારકી વસ્તુ જોવાને અને ચંચળ ચિત્તવાળો છતા ધ્યાનને ઈચ્છે છે (૬૫)

ગુણવાન્ જનોની સંગતિ શી શી ઇષ્ટ સિદ્ધિ નથી કરતી ? ગર્વ હરે છે કુમતિ હણે છે, મોહને ભેદે છે, વિવેકીપણાને કરે છે, સંતોષ આપે છે, ન્યાયને પ્રસવે છે, ગુણ સમૂહને વિસ્તારે છે, કીર્તિને વધારે છે, ધર્મને ધારણ કરે છે અને દુર્ગતિને ટાળે છે

(૬૬)

હે ચિત્ત ! તુ વિશાળ બુદ્ધિ સંપાદન કરવાને, આપત્તિ ટાળવાને, ન્યાયપથમા વિહરવાને, કીર્તિ

મેળવવાને, ધર્મ સેવવાને, પાપને રોકવાને અને સ્વર્ગ તેમજ મોક્ષનુ સુખ અનુભવવાને ઇચ્છતુ હોય તો શુ ગુણીજનોની સગતિ કર (૬૭)

શુભેચ્છુજનો ગુણ રહિત જનોનો સમાગમ કદિ પણ ઇચ્છે ખરા ? કે મહિમારૂપ કમળને વિષે જે હિમની માફક આચરે છે, ઉન્નયરૂપ મેઘને વિષે જે પ્રચડવાયુના જેવુ વર્તન કરે છે, દયારૂપ બગીચામા જે હાથી જેવો છે, કલ્યાણરૂપ પર્વતને જે વજ્ર સરખો છે કુમતિરૂપ અગ્નિને જે કાષ્ઠસમાન છે અનીતિરૂપ લતાને જે કદસમાન છે (૬૮)

જે આત્માને કુમાર્ગે લઈ જવાને અડીયલ ટટ્ટુની જેમ વર્તે છે, કૃત્ય અને અકૃત્યના વિવેકરૂપ જીવનને હરણ કરવામા કાળાસર્પના જેવુ આચરણ કરે છે, પુણ્યરૂપ વૃક્ષને ફાડવામા કુહાડાનુ કામ કરે છે, અને વ્રતની મર્યાદા તોડી છે એવા ઇંદ્રિય સમૂહને જીતીને તુ પોતાનો શુભેચ્છક થા (૬૯)

હે મનુષ્ય ! સર્વ દોષના સ્થાનરૂપ ઇન્દ્રિયસમૂહ કે જે મહત્તાનો નાશ કરે છે, ન્યાયનુ ધોરણ તોડે છે, અકાર્ય કરવા પ્રેરે છે, અવિરતિ પ્રતિ પ્રેમ કરાવે છે,

કૃત્યાકૃત્યના વિવેકનુ ભાન ભૂલાવે છે તેમજ વિપત્તિ પણ આપે છે (૭૦)

હે મનુષ્ય ! કદાચ તુ મૌન ધારણ કર, ગૃહવા સનો ત્યાગ કર, આચારનુ રહસ્ય જાણ, સિદ્ધાતનું શ્રવણ કર, તપસ્યા કર, પરતુ કલ્યાણના સમૂહ રૂપ બગીચાને એદાન-મેદાન કરવામા પ્રચ ડવાયુ રૂપ ઇંદ્રિય સમૂહને જો તુ વશ કરી જાણતો ન હો તો ગખમા હોમેલ દ્રવ્યની માફક (ઉપરનુ) સર્વ નિરર્થક જાણ

(૭૧)

ધર્મનો નાશ કરવામા મુખ્ય, સત્યજ્ઞાનને ઢાકનાર, આપત્તિના વિસ્તારને વધારનાર, અકલ્યાણ કરવામા ચતુર, નિશ્ચે સર્વસ્વ નાશ કરનાર, આત્માનુ અહિતજ કરનાર, અન્યાયનો પક્ષકરનાર, સ્વેચ્છા મુજબ વર્તનાર કુમાર્ગના મુસાફરરૂપ ઇન્દ્રિયસમૂહનો જે મનુષ્ય જય કરતો નથી તે સુખી થતો નથી

(૭૧)

લક્ષ્મી નદીની પેઠે નીચ પ્રત્યે કુટીલપણે જાય છે, નિદ્રાની માફક જ્ઞાનનો નિરતર અતરાય કરે છે, મદિરાની માફક મદમસ્ત બનાવે છે, ધૂમાડાની માફક અધ પણાને આપે છે, વિજળીની પેઠે ચચળપણાને સેવે છે,

દાવાનળની માફકઉકળાટ વધારે છેઅનેસ્વચ્છ દીની જેમ સ્વેચ્છાપ્રમાણે ભટકે છે (૭૩)

જેને વ શવારસદારો મેળવવા ઇચ્છે છે, ચોરો ચોરી જાય છે, રાજાઓ કોઈ બ્હાને લે છે, અગ્નિ ક્ષણવારમા ભસ્મ કરે છે, પાણી જરાવારમા ગળી જાય છે, જમી નમા દાટેલુ હોય તો બળાત્કારથી વ્યતરો હરણ કરે છે અને દુરાચારીપુત્રો નાશ કરે છે એવા ઘણાની અધી નતાભોગવતા ધનનેધિક્કાર થાઓ

(૭૪)

ડાહ્યા માણસો પણ ધનના ઇચ્છુક થઈને કેવુ કેવુ કષ્ટ ભોગવતા નથી ? નીચ જનપાસે જઈને ખુશામત કરે છે એટલુજ નહિ પર તુ તેમને લાખો નમસ્કાર પણ કરે છે, શત્રુના તેમજ દુર્ગુણી મનુષ્યના ઘણા ગુણગાન કરે છે અને કૃતઘ્ન સ્વામીની સેવાકરવામાપણ ખેદ ધરતા નથી--કંટાળાતા નથી (૭૫)

જેમ સમુદ્રના પાણીના સ ગથી પાણી નીચે જાય છે, તેમ લક્ષ્મી નીચ પુરૂષ તરફ જાય છે, કમલિનીના સ યોગથી કાટાવાળી હોવાથી કોઇ પણ સ્થળે તે પોતાનો સ્થિરવાસ કરતી નથી, વિષના સમીપપણાની જેમ તે મનુષ્યના ચૈતન્યને સહજમા ગુમ કરે છે માટે ગુણી

જનોએ તેને ધર્મમાર્ગે વાપરી ફળ મેળવવુ ઘટે છે

(૭૬)

સત્પાત્રમા આપેલુ ધન ચારિત્રને ઉંચુ બનાવે છે, વિનયને વધારે છે, જ્ઞાનને ઉન્નત કરે છે, શાતિને પોષે છે, તપને બળવાન્ કરે છે, આગમને ઉલ્લસિત કરે છે, પુણ્યને ઉત્પન્ન કરે છે, પાપને ખપાવે છે, સ્વર્ગને આપે છે અરે ! મોક્ષ સુદ્ધા મેળવી આપે છે

(૭૭)

અનર્થનો નાશ કરનાર અને સપત્તિના કારણભૂત દાન જે પુરૂષ સત્પાત્રમા આપે છે તેને દરિદ્રતા જોતી નથી, દુર્ભાગ્ય પાસે આવતુ નથી, અપયશ ગવાતો નથી, પરાભવ ઇચ્છતો નથી, વ્યાધિ સૂકવતો નથી, દીનતા આદર કરતી નથી, ભય પીડતો નથી તેમજ સકટો હેરાન કરતા નથી (૭૮)

જે પુરૂષ પુણ્ય નિમિત્તે પોતાનુ ધન અર્પે છે, તેને લક્ષ્મી ઇચ્છે છે, કીર્તિ જોવે છે, પ્રીતિ ચુબન કરે છે, સદ્ભાગ્ય સેવે છે, આરોગ્ય આલિગન કરે છે, કલ્યાણની પરપરા સમીપમા આવે છે, સ્વર્ગના ઉપભોગનુ સાધન વરે છે અને મોક્ષ ઇચ્છે છે.

(૭૯)

જે પુરૂષ પોતાનુ વિપુલ ધનરૂપ બીજ સાત ક્ષેત્રમા

વાવે છે, સમાધિ તેની નજીકમા આવે છે, કીર્તિ દાસી બને છે, સપત્તિ ઉત્કઠિત થાય છે, બુદ્ધિ સ્નેહાળ થાય છે, ચક્રવર્તિપણાની ઋદ્ધિ સારી રીતે સહવાસમા આવે છે, સ્વર્ગીયલક્ષ્મી હસ્તગત થાય છે અને મુક્તિરૂપ સપત્તિ પણ અભિલાષવાળી થાય છે

(૮૦)

પૂર્વોપાર્જિત કર્મરૂપ પર્વતને વજસમાન, કામરૂપ દાવાનળની જ્વાળાના સમૂહને શાત કરવાને પાણીરૂપ, ઇદ્રિયસમહરૂપ સર્પને મત્રાક્ષરરૂપ, વિઘ્નરૂપ અધકારને દિવસરૂપ, લબ્ધિ અને લક્ષ્મીરૂપ લતાનુ મૂળ એવુ વિવિધ પ્રકારનુ તપ કઈપણ સ્પૃહા વગરજ મનુષ્યે કરવુ જોઈએ (૮૧)

જેથી વિઘ્નપરપરા ઘટતી જાય છે, દેવતાઓ દાસ બને છે, કામ શાતિ પામે છે, ઇદ્રિય સમૂહનુ દમન થાય છે, કલ્યાણ પ્રસરે છે, મોટીસપત્તિઓ વિકાસ પામે છે, કર્મનો સમૂહ નાશ પામે છે, સ્વર્ગ મળે છે અને મોક્ષ સ્વાધીન થાય છે એવુ તપ વખાણવા યોગ્ય નથી શુ ? અવશ્ય છે (૮૨)

જેમ વનરહિત બાળવાને અગ્નિ વગર બીજો કોઈ પદાર્થ યોગ્ય નથી, અગ્નિને શાત કરવા મેઘ વગર બીજો કોઈ પદાર્થ યોગ્ય નથી, મેઘને હઠાવવા પવન વગર

બીજો કોઈ પદાર્થ યોગ્ય નથી તેમ કર્મસમૂહને હણવા તપ સિવાય બીજો કયો પદાર્થ યોગ્ય હોઈ શકે? કોઈ નહિ (૮૩)

જેનુ સંતોષરૂપ જાડુ મૂળ છે, શાંતિરૂપ ઘટા છે, શ્રુત સ્કંધરૂપ વિસ્તાર છે, પાંચ ઇંદ્રિયોના રોધરૂપ શાખા છે, સુશોભિત અભયદાનરૂપ પાંદડા છે, શીલસંપત્તિરૂપ નવપલ્લવ છે, શ્રદ્ધારૂપ પાણી છાંટવાથી વિસ્તીર્ણ કુલ, બલ, ઐશ્વર્ય ને સૌંદર્યના ભોગ અને સ્વર્ગ પ્રાપ્તિરૂપ ફુલો છે એવુ તપરૂપ વૃક્ષ શિવસુખ ફળ દેનાર છે (૮૪)

જેમ નિરંતર પુરૂષપર સુવતિએ કરેલા કટાક્ષ, કદરરહિત સ્વામી માટે ઉઠાવવામાં આવેલ સેવા, પત્થર પર રોપવામાં આવેલ કમળ અને ખારી જમીનપર ચોમેર થયેલ વૃષ્ટિ નિષ્ફળ થાય છે તેમ જિનપૂજા, તપ, સ્વાધ્યાય ને અભ્યાસ એ સર્વ ક્રિયાઓ ભાવના વગર નિષ્ફળ થાય છે (૮૫)

જે મનુષ્ય બધુ જાણવા ઇચ્છતો હોય ધર્મ ઇચ્છતો હોય દયા ધારણ કરવા ઇચ્છતો હોય, પાપને માપવા–અટકાવવા ઇચ્છતો હોય ક્રોધનુ ખંડન કરવા ઇચ્છતો હોય, કલ્યાણનો વધારો કરવા ઇચ્છતો હોય અને સંસા

રનો પાર પામવા ઇચ્છતો હોય તેણે ભાવના ભાવવી જોઇએ. (૮૬)

હે મનુષ્ય! વિવેક-વનને પાળ સરખી, શાંતિનું સુખ ઉપજાવનારી, સંસાર સમુદ્રમાં વહાણરૂપ, મદનરૂપ દાવાનળને મેઘ૫ કિનારૂપ, ચચળ ઇંદ્રિયરૂપ મૃગને વશ કરવામાં જાળ સમાન, મોટા પર્વતરૂપ કષાયને વજ્રસમાન અને મુક્તિમાર્ગ માં ઉપડી જનાર ગાડી સરખી ભાવના જ કર, બીજું શા માટે કરવું જોઇએ?

(૮૭)

હે મનુષ્ય! શાસ્ત્ર તે ઘણું મન દીધું, સમસ્ત જિનાગમ ભણ્યો, પ્રચંડ ક્રિયાકાંડ કર્યા, વારંવાર પૃથ્વીપર શયન કર્યું, તીવ્ર તપ તપ્યો, ચારિત્ર પણ ઘણો વખત પાળ્યું છતાં જો મનમાં શુભ ભાવના થઇ નહિ તો તે સર્વ અનુષ્ઠાનો ફોતરા વાવવારૂપ-નિષ્ફળ જાણ

(૮૮)

હે મનુષ્ય! અશુભ કર્મને ધોઇ નાખવા જળરૂપ, મદોન્મત્ત ઇદ્રિયરૂપ હાથીને અંકુશરૂપ, કુશળતારૂપ ફુલના ઉદ્યાનરૂપ, ઉન્મત્તમનરૂપ માંકડાને બાંધવાને સાંકળરૂપ, વિરતિરૂપ સ્ત્રીને ક્રીડા કરવાને ઘરરૂપ, કામરૂપ જ્વરના ખરેખર ઔષધરૂપ અને મોક્ષમાર્ગ પ્રતિ પ્રયાણ કરવાને રથરૂપ વૈરાગ્યને વિચારી નિર્ભય બન.

(૮૯)

જેમ પ્રચંડવાયુ મેઘઘટાને વિખેરી નાખે છે, દાવાનળ વૃક્ષોનો નાશ કરે છે, સૂર્યનું બિંબ અંધકાર સમૂહને દૂર કરે છે, વજ્ર પર્વતોના ચૂરેચૂરા કરી નાખે છે તેમ એક વૈરાગ્યજ બધા કર્મોનો નાશ કરી શકે છે

(૯૦)

જો ક્રૂર અપરાધ ટાળનાર એક વૈરાગ્યજ હૃદયમાં સ્ફુરતો હોય તો દેવોને કરેલો નમસ્કાર, સદ્‌ગુરૂની ચરણસેવા, અત્યંત શ્રમના સ્થાનરૂપ તપ, ગુણીજનનો સમાગમ, એકાંતવાસ અને ઇંદ્રિયદમનની વિદ્યા મોક્ષ આપનાર થઇ શકે છે (૯૧)

ભોગોને કૃષ્ણસર્પ જેવા, રાજ્યને ધૂળ જેવું, કુટુંબવર્ગને બંધનરૂપ, વિષયોને ઝેરમિશ્રિત અન્ન જેવા, વૈભવને ગળસદૃશ અને સ્ત્રીસમૂહને તરખલા તુલ્ય માનીને તેમના પર આસક્તિ વગરનો આકુળ–વ્યાકુળ ચિત્ત રહિત પુરૂષ મુક્તિ મેળવે છે

(૯૨)

જિનેન્દ્રની પૂજા, ગુરૂની ઉપાસના, પ્રાણી માત્રપર દયાભાવ, શુભ પાત્રમાં દાન, ગુણીજનપર પ્રીતિ, આગમનું શ્રવણ, આ–સર્વ મનુષ્ય જન્મરૂપ વૃક્ષના ફળો છે

(૯૩)

હે મનુષ્ય ! ત સવાર, બપોર અને સાંજ

દેવપૂજા કર, યશમા વધારો કર, લક્ષ્મીને સુપાત્રમા વાવર, ન્યાયમાર્ગમા મન આણ, કામ ક્રોધ વગેરે શત્રુઓને દગી નાખ, પ્રાણીઓપર દયા કર, જિનસિદ્ધાતને સાભળ અને મુક્તિલક્ષ્મી વેગથી વર

(૯૪)

હે મનુષ્ય ! વીતરાગ પ્રભુની પાદસેવા કરીને, સાધુજનને નમસ્કાર કરીને, અધર્મીજનોનો સગ ત્યજીને સુપાત્રમા ધન વાવરીને, ઉત્તમમાર્ગે ચાલનારાઓના પગલે ચાલીને, અતરગ શત્રુઓને જીતીને અને નમસ્કાર મત્રનુ સ્મરણ કરીને સુખને સ્વાધીન કર

(૯૫)

ચતુર પુરૂષોએ સુલભ એવા ન્યાયમાર્ગપર એવી રીતે ચાલવુ જોઇએ કે જેથી ચદ્રના કિરણ જેવી ઉજ્જ્વળી કીર્તિ પ્રસરે, ઉદય કરનારી ગુણ શ્રેણિ પ્રકટે અને પાપનો નાશ કરનારી ધર્મવૃત્તિ જાગૃત થાય

(૯૬)

આશ્ચર્યનીવાત છે કે કોઇપણ પ્રકારના ઐશ્વર્ય–આડાબર વિના સ્વાભાવિકરીતેજ મહાપુરૂષોના આ આભૂષણો ગણાય છે જેમકે હાથે કરીને ઉત્તમદાન, ગુરૂના પાદપ્રણમન, મુખમા સત્યવચન, કાનમા ભણેલુ–ગણેલુ શ્રુતજ્ઞાન, હૃદયમા નિર્મલવૃત્તિ અને બાહુમા પુરૂષાર્થ

(૯૭)

હે મનુષ્ય ! જો તુ ન નારરૂપ અટવી મૂકીને મુક્તિ નગર તરફ જવા ઈચ્છતો હો તો વિષયરૂપ વૃક્ષતળે નિવાસ ન કર, કારણકે તેની છાયા પણ અજ્ઞાન ફેલાવ નારી છે અરે ! તેને લીધે તો આ પ્રાણી એક પગલુ પણ આગળ વધવા સમર્થ થતો નથી

(૯૮)

ચ દ્રની કાંતિ અને સૂર્યનો પ્રકાશ પણ જે (માન સિક) અ ધકારરૂપ કચરાને દૂર કરતા નથી તે આ થોડો ઉપદેશ સાભળવામા આવ ા નાશી જાય છે

(૯૯)

તે સોમપ્રભસૂરિએ આ સૂક્તિમુક્તાવલી રચી છે કે જે અજિતદેવસૂરિના પાટરૂપ આકાશમા સૂર્યરૂપ વિજયસિ હસૂરિના ચરણકમળમા ભ્રમરરૂપ હતા

(૧૦૦)

આ ગ્રંથમાં આવતા વૃત્તોના લક્ષણો

શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્ત

आद्याश्चेद् गुरवस्त्रय प्रियतमे षष्ठस्ततश्चाष्टमो
नन्दैकादशनस्त्रयस्तदनु चेदष्टादशाद्यौ तत ।
मार्तण्डैर्मुनिभिश्च यत्र विरति पूर्णेन्दुबिम्बानने
तद्वृत्तं प्रवदन्ति काव्यरसिका शार्दूलविक्रीडितम् ॥

(१) श्रुतबोध श्लो ४३ मो

ઉપજાતિવૃત્ત.

यत्रद्वयोरप्यनयोस्तु पादा भवन्ति सीमन्तिनि चन्द्रकान्ते ।
विद्वद्भिरेषा परिकीर्तिता सा प्रयुज्यतामित्युपजातिरेषा ॥

(२) श्लो २३ मो

[illegible]વૃત્ત.

यस्या त्रिपञ्चसप्तममक्षरं स्याद् ह्रस्वं सुजङ्घे नवमं च तद्वत् ।
गत्या विलज्जीकृतहंसकान्ते तामिन्द्रवज्रा ब्रुवते कवीन्द्रा ॥

(३) श्लो २१ मो

મંદાક્રાંતાવૃત્ત

चत्वार प्राक् सुतनु गुरवो द्वादशैकादशौ चे-
न्मुग्धे वर्णौ तदनु कुमुदामोदिनि द्वादशान्त्यौ ।
तद्वच्चान्त्यौ युगरसहयै यत्र कान्ते विरामो
मन्दाक्रान्ता प्रवरकवयस्तन्वि तां मन्त्रयन्ते ॥ १८ ॥

(४)

शिखरिणीवृत्त

यदा प्राच्यो ह्रस्व कमलनयने षष्ठकपरा–
स्ततो वर्णा पञ्च प्रकृतिसुकुमाराङ्गि लघव ।
त्रयोन्ये चोपान्त्या सुतनु जघनाभोगसुभगे
रसैर्रुद्रैर्यस्या भवति विरति सा शिखरिणी ॥ ४० ॥

(५)

वंशस्थवृत्त

उपेन्द्रवज्राचरणेषु सन्ति चे–दुपान्त्यवर्णा लघव क्लापदा।
मदोक्षमदृजितकामकार्मुके वदन्ति वंशस्थमिदं बुधास्तदा ॥

(६) श्लो ३३ मो

मालिनीवृत्त

प्रथममगुरुषट्क विद्यते यत्र कान्ते
तदनु च दशम चेदक्षर द्वादशान्त्यम् ।
करिभिरथ तुरङ्गैर्यत्र कान्ते विराम
सुकविजनमनोज्ञा मालिनी सा प्रसिद्धा ॥ ३८ ॥

(७)

हरिणीवृत्त

सुमुखि लघव पञ्च प्राच्यास्ततो दशमान्तिक
तदनु ललितालापे वर्णौ यदि त्रिचतुर्दशौ ।
प्रभवति पुनर्यत्रोपान्त्य स्फुरत्करकङ्कणे
यतिरपि रसै वेदैरश्वै स्मृता 'हरिणीति' सा ॥ ३९ ॥

वसन्ततिलकावृत्त

आद्य द्वितीयमपि चेद्गुरुतच्चतुर्थं
यत्राष्टम च दशमान्त्यमुपान्त्यमन्त्यम ।
कामाङ्कुशाङ्कितशाभिमतङ्गजेन्द्रे
कान्ते वसन्ततिलका किल ता वदन्ति ॥ ३७ ॥

(९)

उपेन्द्रवज्रावृत्त

यदीन्द्रवज्राचरणेषु पूर्वे भवन्ति वर्णा लघव सुवर्णे
अमन्दमाद्यमदने तन्वानी सुपेन्द्रवज्रा कथित कवीन्द्रै ॥२२॥

(१०)

इन्द्रवंशावृत्त

यस्यामशोकाङ्कुरपाणिपल्लवे वामाद्यपादा गुरुपूर्णवर्णका ।
तारुण्यहेलारतिरङ्गलास्ये तामिन्द्रवंशा कवय प्रचक्षते ॥

(११) श्लो ३४ मो

पृथ्वीवृत्त

द्वितीयमपि कुन्तले यदि षडष्टम द्वादश
चतुर्दशमथ प्रिये गभीरनाभिह्रदे ।
सपञ्चदशमान्तिक तदनु यत्र कान्ते यति–
र्गिरीन्द्रफणिभृत्कुले भवितसुभ्रु पृथ्वी हि सा ॥ ४१ ॥

(१२)

૨૧ વરાવૃત્ત.

चत्वारो यत्र वर्णा प्रथममलघव षष्ठक सप्तमोऽपि
द्वौ तद्वत्षोडशाद्यौ मृगमदमुदिते षोडशान्त्यौ तथान्त्यौ ।
रम्भास्तम्भोरु कान्ते! मुनिमुनिमुनि दृश्यते चेद्विरामो ।
बाले वन्द्ये कवीन्द्र सुतनु निगदिता स्रग्धरा सा प्रसिद्धा ॥
(१२) श्लो ४८ मो

હે પૂર્ણિમાના ચદ્રસરખા મુખવાળી પ્રિયતમે ! જે પદ્યનો પહેલો, બીજો, ત્રીજો, છઠ્ઠો, આઠમો, બારમો, તેરમો, ચૌદમો, સોળમો અને સત્તરમો અક્ષર દીર્ઘ હોય અને બારમા તેમજ સાતમા અક્ષરપર વિશ્રામ લેવાતો હોય તે વૃત્તને કાવ્યરસિકજનો 'શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્ત' કહે છે (૧)

હે ચદ્રમાસરખી કાંતિવાળી સ્ત્રી ! જેના પહેલા અને ત્રીજા પદ્યમા ઇંદ્રવજ્રાના તેમ બીજા અને ચોથામા ઉપેંદ્રવજ્રાના બે ચરણો હોય તેને પ્રાચીનવિદ્વાનોએ 'ઉપજાતિવૃત્ત' કહેલુ છે (૨)

હે કોમલાંગિણી ! જે પદ્યનો પહેલો, બીજો, ત્રીજો, ચોથો, અગ્યારમો, તેરમો, ચૌદમો, સોળમો અને સત્તરમો અક્ષર દીર્ઘ હોય અને ચોથા, છઠ્ઠા તેમજ સાતમા અક્ષર પર વિશ્રામ લેવાતો હોય તેને ઉત્તમ કવિઓ 'મદાક્રાંતાવૃત્ત' કહે છે (૩)

ગતિવડે હસણીને શરમાવનાર ઉત્તમજ ઘાવાળી હે સ્ત્રી ! જે પદ્યનો, ત્રીજો, છઠ્ઠો, સાતમો અને નવમો અક્ષર હ્રસ્વ હોય તેને કવિજનો 'ઇંદ્રવજ્રાવૃત્ત' કહે છે

(૪)

હે જઘનભોગવડેસુભગ કમલનયાન સ્ત્રી ! જે પદ્ય નો પહેલો અક્ષર હ્રસ્વ હોય અને ત્યારપછી સાતમો આઠમો, નવમો, દશમો અને અગ્યારમો હ્રસ્વ હોય, ચૌદમો, પંદરમો અને સોળમો ઉપાત્ય અક્ષર હ્રસ્વ હોય તેમજ છઠ્ઠા અને સાતમાઅક્ષરપર વિશ્રામ હોય તેને 'શિખરિણીવૃત્ત' કહે છે (૫)

મદવડેઉલ્લાસપામતાભ્રમરવડેકામધનુષ્યનો તિરસ્કાર કરનારી હે સ્ત્રી ! ઉપેંદ્રવજ્રાના ચારે ચરણોના અગ્યારમા અક્ષરો જો હ્રસ્વ હોય તો તેને વિદ્વજ્જનો 'વંશસ્થવૃત્ત' કહે છે (૬)

હે કાંતે ! જે પદ્યના પહેલા છ અક્ષરો તેમજ દશમો અને તેરમો અક્ષર હ્રસ્વ હોયઅનેજેનાસાતમા તેમજ આઠમા અક્ષરપર વિશ્રામ હોય તે કવિજનોને પ્રિય એવું 'માલિનીવૃત્ત' કહેવાય છે (૭)

શોભાયમાન કંકણો ધારણ કરનારી અને સુંદર મુખવાળી હે સ્ત્રી ! જેના પહેલા પાંચ અક્ષરો હ્રસ્વ હોય, અગ્યારમો, તેરમો, ચૌદમો અને સોળમો પણ હ્રસ્વ હોય તેમજ છઠ્ઠા ચોથા અને સાતમા અક્ષરપર વિશ્રામ હોય તે 'હરિણીવૃત્ત' કહેવાય છે (૮)

કામરૂપ અ કુશવ- કામિપુરૂષરૂપ હાથીઓને અ કુશમા આણુનાર હે સ્રી ! જે પદનો પહેલો, બીજો, ચોથો, આઠમો, અગ્યારમો અને તેરમો અક્ષર દીર્ઘ હોય તેમજ જેના આઠમા અને છઠ્ઠા અક્ષર વિશ્રામ લેવાતો હોય તેને ' વસતતિલકાવૃત્ત ' કહે છે

(૯)

અતિશય મદ કરતા મદનવાળી હે સ્રી ! ઈંદ્રવજાના ચારે ચરણોના જો પહેલા અક્ષરો હ્રસ્વ હોય તો તેને કવિજનોએ ' ઉપદ્રવજાવૃત્ત ' કહેલ છે

(૧૦)

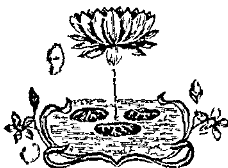
અશોકના અકુરસરખાહાથવાળી અને યૌવનની લીલાનારગની લાલસાવાળી હે સ્રી ! જે પદમા વશસ્થના ચારે ચરણોના જો પહેલા અક્ષરો દીર્ઘ હોય તો તેને 'ઈંદ્રવશાવૃત્ત' કહેલ છે (૧૧)

ભ્રમરના સરખા કેશવાળી અને ગભીર નાભિ પ્રદેશવાળી હે સ્રી ! જે પદનો બીજો, છઠ્ઠો, આઠમો, બારમો, ચૌદમો, પદરમો અને સત્તરમો અક્ષર ગુરૂ હોય તેને કવિજનો ' પૃથ્વીવૃત્ત ' કહે છે

(૧૨)

ઉળના ન્તભ મરખી જ ધાવાળી હે સખી! જે પદ્યનો પહેલો, બીજો, ત્રીજો, ચોથો, છઠ્ઠો, સાતમો, ચૌદમો પંદરમો, સત્તર, અઢારમો, વીસમો અને એકવીસમો અક્ષર દીર્ઘ હોય તેમજ સાત સાત અક્ષરપર વિશ્રામ લેવાતો હોય તેને કવિજનો ' સ્રગ્ધરાવૃત્ત ' કહે છે

(૧૩)

જુદા જુદા વૃત્તની શ્લોકસંખ્યા અને સર્વ સંખ્યા

આ ગ્રંથમાં આવતા વૃત્તનાં નામ

વૃત્ત	શ્લોક	સંખ્યા
૧ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્ત	૧ ૨ ૬ ૮ ૯-૧૦ ૧૨ ૧૬ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૮ ૨૯ ૩૨ ૩૫ ૩૭ ૩૮ ૪૦ ૪૧ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૭-૪૮ ૫૧ ૫૭ ૫૮ ૬૦ ૬૪ ૬૫ ૬૭-૬૯ ૭૧-૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૫ ૮૬ ૯૨-૯૫	૫૨
૨ શિખરિણીવૃત્ત	૭ ૧૧ ૧૫ ૧૮ ૨ ૩૦ ૪ ૫૦ ૬૬-૭ -૮૮ ૯૧-૯૪-૯૭-૯૮	૧૫
૩ માલિનીવૃત્ત	૧૪ ૨૭ ૩૩ ૩૯-૪૨ ૫૩ ૧૦	૭
૪ હરિણીવૃત્ત	૩૬ ૬૧ ૬૬ ૮૯-૯૦ ૯૬	૬
૫ વસંતતિલકાવૃત્ત	૫૨ ૫૬ ૫ - ૨	૫
૬ ઉપજાતિવૃત્ત	૩ ... ૯૯	૩
૭ મંદાક્રાંતાવૃત્ત	૫ ૪૯ ૮૦	૩
૮ વંશસ્થવૃત્ત	૧૨-૩૬	૨
૯ પૃથ્વીવૃત્ત	૬૩ ૮૭	૨
૧૦ ઇંદ્રવજ્રા	૪	૧
૧૧ ઉપેંદ્રવજ્રાવૃત્ત	૫૪	૧
૧૨ ઇંદ્રવંશાવૃત્ત	૫૫	૧
૧૩ સ્રગ્ધરાવૃત્ત	૮૪	૧

જુદા જુદા વૃત્તની શ્લોકસંખ્યા અને સર્વ સંખ્યા

આ ગ્રંથમાં આવતા વૃત્તના નામ

વૃત્ત	શ્લોક	સંખ્યા
૧ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્ત	૧ ૨ ૬ ૮ ૯-૧૦ ૧૨-૧૬ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૮ ૨૯ ૩૨ ૩૫ ૩૭ ૩૮ ૪૦ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૭ ૪૮ ૫૧ ૫૭-૫૮ ૬૦ ૬૪ ૬૫ ૬૭-૬૯-૭૧-૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૫ ૮૬ ૮૭-૮૫	૫૩
૨ શિખરિણીવૃત્ત	૭ ૧૧ ૧૫ ૧૭ ૨ ૪૦ ૪૪ ૫૦ ૬૧-૭ ૮૮ ૯૧-૯૪-૯૭ ૯૮	૧૫
૩ માલિનીવૃત્ત	૧૪ ૨૭ ૩૩ ૩[illegible]-૪૨ ૫૨ ૧૦	૭
૪ હરિણીવૃત્ત	[illegible]૬ ૪૬-૬૬- ૮ ૮[illegible] ૯૬	૬
૫ વસંતતિલકાવૃત્ત	૫૨ ૫૬ ૫ [illegible]૬૨	૫
૬ ઉપજાતિવૃત્ત	[illegible]૩ ૯૯	૩
૭ મંદાક્રાન્તાવૃત્ત	૫૪ [illegible] ૮૦	૩
૮ વંશસ્થવૃત્ત	૬૩-[illegible]	૨
૯ પૃથ્વીવૃત્ત	૬૩-૮૭	૨
૧૦ ઇન્દ્રવજ્રાવૃત્ત	૪	૧
૧૧ ઉપેન્દ્રવજ્રાવૃત્ત	૫૪	૧
૧૨ ઇંદ્રવંશાવૃત્ત	૫૫	૧
૧૩ સ્રગ્ધરાવૃત્ત	૮૪	૧